

Kainuun Sote

Sosiaalinen kuntoutus 2016

Työryhmän raportti ja suositukset

Virta vielä - Virta II

Sosiaalinen kuntoutus 2016

Työryhmän raportit ja suositukset

Kainuun sote 2016

B:6

Kainuun sote
Pohjolankatu 13
87100 Kajaani
Puh. 08 615 541
Faksi 08 6155 4270
kirjaamo@kainuu.fi

sote.kainuu.fi

Kuvat: Rodeo-kuvapalvelu

Painopaikka: Kajaanin Offsetpaino Oy
1. Painos

B:6

ISBN 978-952-6691-12-1
ISSN 2323-8178 (painettu)
ISSN 2323-8216 (verkkojulkaisu)

Kajaani 2016

Tiivistelmä

Kainuun Sosiaali- ja terveysdenhuollon kuntayhtymässä toteutettiin keväällä 2016 sosiaalisen kuntoutuksen selvitysprosessi. Aikuissosiaalipalvelujen vastuualuepäällikkö antoi siihen tehtävänannon. Prosessin organisoivat ja työstivät Kainuun soten Virta II-hanke ja kuntouttavan työtoiminnan esimies yhdessä Kainuun alueelta kootun työryhmän ja alueellisten työpajojen osallistujien sekä opinnäytetyötä tekevien opiskelijoiden kanssa. Tavoitteena oli selvittää, mitä sosiaalinen kuntoutus on, kenelle se on tarkoitettu, miten sosiaalisen kuntoutuksen palveluja tuotetaan ja millaisia kehittämistarpeita sosiaalisessa kuntoutuksessa Kainuun alueella on. Prosessissa oli mukana yhteensä yli 180 ihmistä (esimiehiä, asiantuntijoita, työntekijöitä, toimijoita, asiakkaita) ja edustettuna olivat eri organisaatiot Kainuun soten toiminta-alueelta. Selvittämistyössä järjestettiin neljä Kainuun soten alueen yhteistä työryhmää, joihin kutsuttiin esimiehiä ja työntekijöitä eri hallinnonaloilta. Työryhmässä käsiteltiin asioita keskustellen ja ryhmätöiden avulla. Lisäksi järjestettiin alueelliset työpajat (Kajaani, Paltamo-Ristijärvi, Kuhmo-Sotkamo, Hyrynsalmi-Suomussalmi) alueiden toimijoille. Prosessiin sisältyi noin 40 asiakkaan teemahaastattelu ryhmissä eri puolilla Kainuuta. Haastattelut toteuttivat sosiaalisesta kuntoutuksesta opinnäytetyötä sosionomi (amk) –opintoihinsa tekevät opiskelijat.

Taustalla selvitystyössä on sosiaalihuoltolain muutos ja lain määritelmä sosiaalisesta kuntoutuksesta. Uudistettu laki tuli voimaan 1.4.2015. Lain tarkoituksena on edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta. Palvelut tulee järjestää mahdollisimman toimiviksi asiakkaan tarpeista lähtien. Asiakaskeskeisyyden vahvistamiseksi laissa määritellään tuen tarpeet, joiden perusteella sosiaalipalveluja ja muuta sosiaalihuoltoa järjestetään. Lakiin on kirjattu uutena palveluna sosiaalinen kuntoutus. Sillä tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen, kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen, valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan, ryhmätoiminta ja tuki sosiaaliin vuorovaikutussuhteisiin sekä muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet. Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluja käsitellään myös sosiaalihuollon erityislainsäädännössä ja muussa lainsäädännössä.

Kainuun työllisyysaste, työttömyysaste ja taloudellinen huoltosuhde ovat maan heikoimmat. Maakunnan sisäinen eriytyminen syvenee. Työttömyys on ollut alueella pitkään muuta maata pahempi (noin 1,5-kertainen koko maahan verrattuna). Työllisyyden selvä heikentyminen 2013 vuoden lopulla nosti juuri nuorisotyöttömyyttä ja pitkäaikaistyöttömyyttä. Kainuussa on maan pahin työttömyys ja heikko työllisyys. Alueellisen hyvinvoinnin näkökulmasta suurimmat ongelmat ovat sosioekonomisesti heikompi tila kuin koko maassa ja suuret erot kainuulaisten väestöryhmien kesken. Pahoinvoivan väestön osan ongelmat pitkittyvät ja syvenevät. Pitkäaikaistyöttömyys, nuorisotyöttömyys, psyykkiset sairaudet, päihteiden käyttö, perheiden ongelmat ja yksinäisyys aiheuttavat pahoinvointia. Ongelmat liittyvät läheisesti matalaan koulutustasoon, heikkoon taloudelliseen toimeentuloon ja sosiaaliseen syrjäytymiseen. Selvitysprosessin perusteella sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen sisällön tulee vastata asiakkaiden moninaisiin tuen tarpeisiin ja tukee asiakkaan tavoitteiden saavuttamista, osallisuutta omaan elämään ja yhteiskuntaan sekä sosiaalista toimintakykyä. Palvelujen tulee toimia yhteen ja viedä asiakkaan tilannetta eteenpäin samansuuntaisesti hänen tavoitteidensa ja toiveittensa pohjalta. Asiakkaan tulee saada tukea arjen sujumiseen (asuminen, asiointi, rahankäyttö, arkirytmii, mielekäs tekeminen, fyysinen ja psyykinen hyvinvointi jne.), vuorovaikutukseen sekä osallisuuteen elämästään ja yhteiskunnasta. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelut tulisi järjestää perhepalvelujen vastuualueilla (aikuissosiaali-, lapsiperheiden sosiaali- ja vammaispalveluissa) yhteistyössä terveyden- ja sairaanhoitopalvelujen tulosalueen kanssa (erityisesti mielenterveys- ja riippuvuuskien hoidon vastuualueen kanssa). Kuntien, yritysten, yhdistysten ja järjestöjen tulisi olla palvelun tuottajina Kainuun soten lisäksi. Palvelujen tulee vastata sosiaalisen kuntoutuksen sisältöjä ja tavoitteita osana sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen kokonaisuutta. Palveluun tulee sisältyä asiakastason prosessivastuu ja asiakkaalle tulee nimetä SHL:n mukaan omatyöntekijä. Asiakkailla on monenlaisia tuen tarpeita. Omatyöntekijän tulee vastata, että asiakkaan palvelu- ja läheisverkosto ovat mukana sosiaalisen kuntoutuksen prosessissa (huomioiden asiakkaan elämäntilanne, tuen tarpeet ja toiveet). Monialaisen yhteistyön tulee olla osa sosiaalisen

kuntoutuksen prosessin kaikkia vaiheita (elämäntilanteen selvitys, palvelutarpeen arviointi, suunnitelma, kuntoutus, arviointi). Asiakkaan kanssa työskentelevät muut ammattilaiset vastaavat työalueestaan ja osaltaan verkostoyhteistyön sujuvuudesta. Muut ammattilaiset eivät jaa koko sosiaalisen kuntoutuksen prosessityöntekijävastuuta. Sosiaalisen kuntoutuksen prosessivastuu SHL:n mukaan sosiaalihuollon vastuualuetta. Asiakkaat ovat eri palvelujen piirissä ja tämä tieto tulee hyödyntää prosessia suunniteltaessa. Palveluverkoston tulee työskennellä samansuuntaisesti asiakkaan tavoitteiden pohjalta. Omatyöntekijän tulee varmistaa, että asiakas ja hänen tarpeensa ovat keskiössä verkostoyhteistyössä. Kehittämishaasteena on laajentaa asiakastyön näkökulmaa yksilötasolta asiakkaan perheeseen ja muihin asiakkaalle tärkeisiin läheisiin.

Sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa tarvitaan uudenlaisia työmenetelmiä ja verkostotyön osaamisen vahvistaminen voisi tapahtua koulutuksen avulla. Tavoite on palveluverkoston tuella auttaa asiakasta löytämään riittävän sujuva arki tavanomaisessa ympäristössä. Kainuun sotessa selvitetään ja resurssoidaan, miten asiakkaat saavat riittävät palvelut arjen, asumisen, raha-asoiden hoitamisen ym. tueksi. Aikuissosiaalityössä selvitetään sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien työnkuvia, jotka liittyvät sosiaalisen kuntoutuksen omatyöntekijyyteen. Kainuun sote selvittää yhdessä kuntien ja muiden toimijoiden kanssa, miten kunnissa voidaan järjestää asiakkaiden tuen tarpeeseen perustuvaa matalan kynnyksen toimintaa ja päivätoimintaa. Kainuun sotessa kehitetään ja kokeillaan moniammatillista ryhmätoimintojen ohjaamista asiakkaille. Sosiaalisen kuntoutuksen koordinointiin ja sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen sisällön kehittämiseen sekä toteuttamiseen on tarve resurssoida työpanosta sekä tarve kehittää toimiva malli koordinointiin. Palveluissa tarvittavan tietotaiton ja osaamisen kehittäminen on tarpeen. Sosiaalisen kuntoutuksen osaamisen kehittäminen koulutusohjelman avulla tulisi suunnata sosiaalisen kuntoutuksen parissa työskenteleville työntekijöille ja esimiehille sekä kuntien ja 3. sektorin toimijoille heidän osaamistarpeidensa mukaan (verkostotyö, matalan kynnyksen ryhmätoiminta, arjen tuki ja ohjaus). Koulutuksen tavoitteena olisi yhteisen ymmärryksen ja keskustelun lisääminen yli organisaatio- ja vastuurajojen.

Jatkotyöstämisen aiheiksi prosessissa nousivat sosiaalisen kuntoutuksen jäsentäminen Kainuussa ja sen selvittäminen, miten ja millaisia kuntoutuksen palveluja jatkossa Kainuussa järjestetään ja tuotetaan, sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallien juurruttaminen sekä sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa tarvittavan tietotaiton ja osaamisen kehittäminen. Toimijaverkostossa on luotava yhdessä jaettua ymmärrystä sosiaalisen kuntoutuksen kohdentamisesta, tavoitteista, sisällöstä ja työmenetelmistä sekä kehitettävä asiakasprosesseja käytännössä. Sosiaalisen kuntoutuksen selvittämistyö on ollut Kainuun soten budjettivalmistelun ja Kainuun soten hallinnoimana haettavan sosiaalisen kuntoutuksen TL5 ESR-hankehaun valmistelun tukena.

Sisällysluettelo

TIIVISTELMÄ.....	0
1 JOHDANTO.....	1
1.1 Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmä ja työskentelyprosessi.....	1
1.2 Mitä sosiaalinen kuntoutus on sosiaalihuoltolain mukaan.....	2
1.3 Sosiaalisen kuntoutuksen palvelut sosiaalihuollon erityislainsäädännössä ja muussa lainsäädännössä.....	4
2 TAUSTATIETOA KAINUUSTA.....	6
2.1 Työllisyyteen liittyviä taustatietoja.....	6
2.2 Hyvinvointiin ja sosioekonomiseen asemaan liittyviä tekijöitä.....	6
2.3 Sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvää tilastotietoa Kainuun sotien alueelta.....	7
3 TILANNEKUVA JA HAASTEET.....	9
3.1 Asiakashaastatteluissa esiin nousseet tuen- ja palvelujentarpeet.....	9
3.2 Alueellisissa työpajoissa esiin nousseet tuen- ja palveluntarpeet.....	11
3.3 Digium-kyselyt eri toimijoille.....	14
3.4 Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmän havainnot sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarpeista.....	14
4 ESITYS SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN PALVELUN JÄRJESTÄMISESTÄ KAINUUSSA.....	16
4.1 Esitys sosiaalisen kuntoutuksen organisoitumisesta, palvelukokonaisuudesta ja asiakastason prosessivastuusta.....	16
4.3 Esitys sosiaalisen kuntoutuksen monialaisesta verkostoyhteistyöstä.....	19
4.4 Esitys sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen sisällöistä.....	20
4.5 Esitys osaamisen kehittämisestä ja koulutustarpeista.....	22
5 POHDINTAA JA AJATUKSIA JATKOTYÖSKENTELYSTÄ.....	24

1 Johdanto

Tässä raportissa kuvataan Kainuun Sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymässä (Kainuun sote) toimineen Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmän työskentelyprosessia ja tuloksia. Työryhmä perustettiin aikuissosiaalipalvelujen johtoryhmän toimesta edistämään sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen kehittämistä Kainuussa. Työryhmäprosessin tuloksena syntyi tilannekuva sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarpeista sekä esityksiä siitä, miten sosiaalisen kuntoutuksen palvelut tulisi jatkossa järjestää, jotta palvelutarpeisiin pystytään vastaamaan sosiaalihuoltolain edellyttämällä tavalla

Raportin aluksi kerrotaan sosiaalisen kuntoutuksen työryhmän työskentelyprosessista eri vaiheineen ja avataan sosiaalisen kuntoutuksen tarkoitusta ja tavoitteita sosiaalihuoltolain pohjalta johdantona aiheeseen. Toiseen lukuun on koottu eri lähteistä tilastollista taustatietoa Kainuusta – luku avaa samalla työllisyyteen, hyvinvointiin, menetettyihin elinvuosiin ja sosioekonomisiin eroihin liittyvien tilastotietojen valossa sitä, miksi juuri Kainuussa sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tarve on erityisen suuri. Raportin kolmannessa luvussa rakennetaan kainuulaista sosiaalisen kuntoutuksen tilannekuvaa ja tarpeita sen pohjalta, miten se avautui sosiaalisen kuntoutuksen työryhmäprosessiin kuuluneiden työntekijäpajojen ja asiakashaastattelujen pohjalta.

Raportin neljäs luku esittelee sosiaalisen kuntoutuksen työryhmän esitykset ja ehdotukset sosiaalisen kuntoutuksen palvelun toteuttamisesta Kainuussa. Työryhmäprosessin tuloksena syntyi esityksiä siitä, miten sosiaalisen kuntoutuksen palvelut tulisi jatkossa järjestää, jotta ilmenneisiin palvelutarpeisiin pystytään vastaamaan sosiaalihuoltolain edellyttämällä tavalla. Työryhmä teki ehdotuksia myös siitä, millaisilla toimenpiteillä esitetyihin palvelumalleihin jatkossa päästään. Raportin päätteeksi pohditaan vielä sitä, miten nyt alkanutta yhteistyötä sosiaalisen kuntoutuksen parissa kannattaa jatkaa, jotta työryhmän esitykset menevät eteenpäin ja konkretisoituvat käytännön toimenpiteiksi.

1.1 Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmä ja työskentelyprosessi

Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmän perustamisesta päätettiin Kainuun soten aikuissosiaalipalvelujen johtoryhmässä syksyllä 2015 aikuissosiaalipalvelujen vastuualuepäällikkö Päivi Ahola-Anttosen aloitteesta. Työryhmän perustamista pidettiin johtoryhmässä tärkeänä, jotta löydettäisiin yhteinen näkemys uuden lakisääteisen palvelun, sosiaalisen kuntoutuksen, tarpeista ja sisällöistä ja saataisiin tehtyä suunnitelma palvelun toteuttamisesta Kainuun sotessa ja sen yhteistyöverkostoissa. Työryhmän työskentely oli tarkoitus käynnistää jo syksyn kuluessa, mutta työntekijävaihdosten vuoksi työryhmä pääsi aloittamaan toimintansa vasta vuoden 2016 helmikuun lopulla.

Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmään pyydettiin Kainuun soten esimies- ja työntekijätason jäsenet perhepalveluiden tulosalueelta lapsiperheiden sosiaalipalveluista, aikuissosiaalipalveluista ja vammaispalveluista sekä terveyden- ja sairaudenhoitopalveluiden tulosalueelta aikuisten mielenterveys- ja riippuvuuksien hoidosta. Kunkin vastualueen päällikkö vastasi työntekijä- ja esimiesedustuksen nimeämisestä työryhmään omalta vastuualueeltaan. Lisäksi työryhmään kutsuttiin Kainuun työvoimanpalvelukeskuksesta johtaja- ja työntekijäedustus. Työryhmään pyydettiin edustus myös kuntasektorin nuorisotyöstä painottaen etsivän nuorisotyön aluetta. Työryhmätyöskentelyssä oli mukana kaikkiaan 24 osallistujaa (liite 1).

Työryhmän työprosessin suunnittelusta ja toteutuksesta, käytännön järjestelyistä ja raportin laatimisesta vastasivat kuntouttavan työtoiminnan esimies (Kaisa Karhu – Härkönen) ja Virta II –hanke (Timo Hankosalo, Maija Leinonen, Veera Juntunen ja Senja Vakkuri).

Työryhmän tehtävänä oli määritellä, mitä sosiaalinen kuntoutus on, millaisiin tarpeisiin tällä palvelulla vastataan, millaisia tarpeita eri paikkakunnilla Kainuun soten alueella on, millaiseen yhteistyöhön ja prosesseihin sosiaalinen kuntoutus perustuu ja miten sosiaalisen kuntoutuksen palvelut käytännössä järjestetään. Tavoitteena oli arvioida myös sitä, mitkä sosiaalisen kuntoutuksen palvelut voidaan tuottaa Kainuun soten omina palveluina ja mitkä voisivat olla ostopalveluina hankittavia palveluja.

Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmä kokoontui neljä kertaa kevään ja kesän 2016 aikana. Työryhmän työskentely koostui useammasta osiosta ja vaiheesta. Koko prosessin ajan aihetta työstivät kuntouttavan työtoiminnan esimies ja Virta II -hanke. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarpeita selvitettiin järjestämällä neljä kuntatyöpajaa paikallisille toimijoille Kainuun sotessa mukana olevissa kunnissa: Sotkamo-Kuhmo, Hyrynsalmi-Suomussalmi, Paltamo-Ristijärvi ja Kajaani. Lisäksi toteutettiin Digium-kysely palvelujen järjestäjille palvelujen sisällöistä. Asiakkaitten kokemuksia nykyisten palvelujen toimivuudesta ja tuen- ja palvelutarpeista kartoitettiin sosionomi (AMK)- opiskelijoitten toteuttamilla asiakashaastatteluilla eri puolilla Kainuuta.

Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmätyöskentely muodostui seuraavista vaiheista:

1. Tilannekuva olemassa olevista ja tarvittavista sosiaalisen kuntoutuksen palveluista sekä toimijoista: asiakashaastattelut, aluetyöpajat, tilastotiedot ja sosiaalisen kuntoutuksen työryhmän kokoustyöskentely
2. Palvelukuvaukset: kenelle palvelu on, miten palveluun pääsee ja mitä palvelu sisältää (Digium-kysely)
3. Koonti sosiaalisen kuntoutuksen tilanteesta ja tarpeista
4. Suunnitelma ja ehdotukset sosiaalisesta kuntoutuksesta ensi vuoden budjetti- ja toimintasuunnitelmaan (resursointi)

1.2 Mitä sosiaalinen kuntoutus on sosiaalihuoltolain mukaan

Sosiaalihuoltolakia uudistettiin vastikään ja nykyinen uudistettu sosiaalihuoltolaki astui voimaan 1.4.2015. Sosiaalihuoltolain yleisenä tarkoituksena on edistää ja ylläpitää hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta. Sosiaalihuollon toimin vaikutetaan ennen kaikkea väestön sosiaaliseen hyvinvointiin ja turvallisuuteen sekä toimintakykyyn ja osallisuuteen. (SHL, soveltamisopas.)

Sosiaalihuollon lainsäädäntö on ollut perinteisesti järjestelmäkeskeistä. Yhtenä kantavana teemana nykyisessä sosiaalihuoltolaissa on asiakaskeskeisyyden periaate, jolloin palvelut tulee järjestää mahdollisimman toimiviksi asiakkaan eikä organisaation tarpeista lähtien. Asiakaskeskeisessä toiminnassa asiakas osallistuu itse alusta asti palvelutoiminnan suunnitteluun yhdessä palvelun tarjoajien kanssa. Lainsäädännön uudistamisen lähtökohtana on siis ollut yksilö ja perhe omine tarpeineen. Asiakaskeskeisyyden vahvistamiseksi sosiaalihuoltolaissa määritellään ne tuen tarpeet, joiden perusteella sosiaalipalveluja ja muuta sosiaalihuoltoa järjestetään. Laissa määritellyt tuen tarpeet osoittavat kunnallisille päätöksentekijöille sen, mihin tarpeisiin kunnassa tulee varautua. (SHL, soveltamisopas) Seuraavassa on jaottelu siitä, millaisia tuen tarpeisiin sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalipalveluilla tulisi vastata.

Sosiaalihuoltolain määrittämät sosiaalihuoltoon liittyvät tuen tarpeet:

1. tuki jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen

2. asumiseen liittyvään tuen tarpeet
3. taloudellisen tuen tarpeet
4. sosiaalisen syrjäytymisen torjuminen ja osallisuuden edistäminen
5. päihteiden ongelmakäytöstä, mielenterveysongelmasta sekä muusta sairaudesta, vammasta tai ikääntymisestä aiheutuvat tuen tarpeet
6. muuhun fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen tai kognitiiviseen toimintakykyyn liittyvään tuen tarpeet

Nämä edellä mainitut tuen tarpeet nousivat esiin myös sosiaalisen kuntoutuksen työryhmäprosessiin kuuluneissa asiakashaastatteluissa ja aluetyöpajoissa sekä aiemmassa hankemuotoisessa kehittämistyössä nuorten aikuisten parissa Virta II-hankkeessa.

Uudistettuun sosiaalihuoltolakiin on siis kirjattu uutena palveluna sosiaalinen kuntoutus ja siitä säädetään laissa seuraavasti:

17 § Sosiaalinen kuntoutus

Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu:

1. sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen
2. kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen
3. valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan
4. ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin
5. muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet

Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä.

Sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalinen kuntoutus on siis sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tukea asiakkaalle. Sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalityöllä tarkoitetaan asiakas- ja asiantuntijatyötä, jossa rakennetaan yksilön, perheen tai yhteisön tarpeita vastaava sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus, sovitetaan se yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa sekä ohjataan ja seurataan sen toteutumista ja vaikuttavuutta. Sosiaalityö on luonteeltaan muutosta tukevaa työtä, jonka tavoitteena on yhdessä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa lieventää elämäntilanteen vaikeuksia, vahvistaa yksilöiden ja perheiden omia toimintaedellytyksiä ja osallisuutta sekä edistää yhteisöjen sosiaalista eheyttä. (SHL, soveltamisopas)

Sosiaaliohjauksella puolestaan tarkoitetaan yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvontaa, ohjausta ja tukea palvelujen käytössä sekä yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Tavoitteena on yksilöiden ja perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen vahvistamalla elämänhallintaa ja toimintakykyä. Sosiaaliohjaus soveltuu myös erinomaisesti sosiaalisen kuntoutuksen ryhmämuotoisten toimintojen perustaksi eri asiakasryhmille. (SHL, soveltamisopas)

Koska kuntoutus on aina tavoitteellinen prosessi ja koska sosiaalinen kuntoutus on sosiaalihuollon palvelu, on tätä palvelua suunniteltaessa ja järjestettäessä huomioitava myös ne lainkohdat, joissa säädetään palvelutarpeen arvioinnista, asiakassuunnitelmasta, omatyöntekijästä, monialaisesta yhteistyöstä ja läheisverkoston kartoittamisesta (SHL 36 §, 39 §, 42 §, 41 §, 43 §). SHL:n mukaiseen sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu siis aina myös omatyöntekijän nimeäminen, palvelutarpeen arvioiminen ja asiakassuunnitelman laatiminen sekä monialainen yhteistyö ja läheisverkoston huomiointi.

Koska sosiaalisen kuntoutuksen päämääränä on lisätä osallisuutta ja ehkäistä yhteiskunnasta syrjäytymistä, on tämän palvelun yhteydessä huomioitava myös rakenteellisen sosiaalityön merkitys (7§). Syrjäytyminen on yhteiskunnallinen ilmiö, johon voidaan laajamittaisemmin vaikuttaa vain vaikuttamalla yhteiskunnan rakenteisiin – pelkkä yksilötason työ ei ole riittävää syrjäytymisilmiön ehkäisemiseksi. Rakenteellisen sosiaalityön tarkoituksena on tuottaa tietoa asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisesta merkityksestä, määrittellä tavoitteelliset toimet ongelmien korjaamiseksi ja erityisesti tuoda sosiaalityön asiantuntemus politiikan ja päätöksenteon avuksi.

1.3 Sosiaalisen kuntoutuksen palvelut sosiaalihuollon erityislainsäädännössä ja muussa lainsäädännössä

Sosiaalisesta kuntoutuksen palveluista säädetään tällä hetkellä myös sosiaalihuollon erityislainsäädännössä, jota on lainsäätäjän tarkoitus uudistaa lähivuosina. Vireillä on tällä hetkellä ns. TEOS-työryhmä (sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukeva työryhmä), jonka loppuraportin perusteella (STM 2014) tällä hetkellä erillislainsäädännössä olevia työ- ja päivätoimintoja pyritään kehittämään tarkoituksenmukaisemmin toimivaksi sosiaalisesti kuntoutukseksi ja erityislainsäädäntöä yhdenmukaistetaan. Työelämäosallisuuden lainsäädännön voimaantulosta ei ole vielä tarkkaa tietoa.

Uudistuksessa on tarkoitus, että sosiaalihuolto keskittyisi uuden lainsäädännön myötä heikossa työmarkkina- asemassa olevien henkilöiden sosiaaliseen kuntoutukseen, joka jakautuisi työelämävalmiuksia edistävään sosiaaliseen kuntoutukseen ja osallisuutta edistävään sosiaaliseen kuntoutukseen. Kyseiset sosiaalihuollon palvelut perustuisivat asiakkaiden yksilöllisiin palvelutarpeisiin. Asiakkaiden palveluihin osallistumisesta saamia korvauksia yhdenmukaistettaisiin ja palveluiden järjestämisedellytyksiä etenkin ilman ansiotarkoitusta suoritettavien työtehtävien osalta selkiytettäisiin. (STM 2014)

Tällä hetkellä voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti sosiaalisen kuntoutuksen palveluja voidaan järjestää seuraavien erillislakien mukaisesti:

1. vanhan sosiaalihuoltolain (710/1982) mukaisena vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevana toimintana (27 d §) tai vammaisten henkilöiden työtoimintana (27 e §)
2. kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) mukaisesti erityishuollon tarpeessa olevalle henkilölle työhönvalmennusta, työtoimintaa sekä muuta virikkeitä antavaa toimintaa (päivätoiminta)
3. vammaispalvelulain (380/1987) mukaisesti vaikeavammaiselle henkilölle päivätoimintana (8 b §)
4. kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain (189/2001) mukaisesti työmarkkinatukeen oikeutetulle työttömälle työnhakijalle tai toimeentulotukea saavalle
5. työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta annetun lain (1369/2014) mukaisesti monialaisten yhteispalvelujen tarpeessa olevalle työttömälle, jos hänen työllistymisensä edistäminen edellyttää työ- ja elinkeinotoimiston, kunnan ja Kansaneläkelaitoksen järjestämistä vastuulle kuuluvien 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen palvelujen yhteensovittamista. Em. tahot arvioivat, onko työttömällä monialaisen yhteispalvelun tarve, kun henkilö on: joko saanut työmarkkinatukea vähintään 300 päivää työttömyyden perusteella; täyttänyt 25 vuotta ja hän on ollut julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain (916/2012) 1 luvun 3 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettu työtön yhtäjaksoisesti 12 kuukautta tai on alle 25-vuotias ja hän on ollut julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain 1 luvun 3 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettu työtön yhtäjaksoisesti kuusi kuukautta. Lain perusteella tehdään monialainen työllistymissuunnitelma, jossa sovitaan työttömän palvelutarpeen mukaisista työvoima-, sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluista.

Huomionarvoista on se, että nykylainsäädännön voimassa ollessa asiakkaan palveluiden piiriin pääsemiseen liittyy erilaisia edellytyksiä (mm. vika, vamma, sairaus, työttömyyden kesto) ja asiakkaille palveluihin osallistumisesta maksettavat korvaukset vaihtelevat työtoimintamuodoittain. Sosiaalihuoltolain (1301/2014, 28 §) mukaisena muuna sosiaalipalveluna voidaan erityistä tukea tarvitsevalle järjestää vertaisryhmätoimintaa sekä tukihenkilö tai -perhe.

¹ Sosiaali- ja terveysministeriö 2014: Sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän uudistamistarpeita arvioivan työryhmän loppuraportti.

Sosiaalihuollon erityislainsäädännön lisäksi myös muussa lainsäädännössä on säädetty palveluista, jotka liittyvät aiemmin edellä mainittuun nuorisotakuuseen ja laajemmin kuntoutukseen. Mielenterveyslain (1116/1990) mukaisena avopalveluina ja avokuntoutuksena järjestetään mielenterveyskuntoutujille päivä- ja ryhmätoimintaa. Edelleen lastensuojelulain (417/2007) mukaiset lastensuojelun avohuollon tukitoimet voidaan nähdä osana sosiaalista kuntoutusta esimerkiksi perhekuntoutuksen tukimuotoina. Nuorisolaissa (72/2006) taasen säädetään nuorten työpajapalveluiden järjestämisestä, jonka järjestämistä varten valtio myöntää myös erillistä valtionavustusta. Myös vanhusväestölle järjestetään esimerkiksi päivätoimintaa (ns. vanhuspalvelulaki 980/2012). Kunnat järjestävät lisäksi osana kuntien lakisäateistä työllistämistä ja työllisyyden hoitoa erillislainsäädännön ohella kunnan omaehtoisesti tuottamia erilaisia työllisyyspalveluja, kuten työpajatoimintaa ja työhönvalmennusta. Joillakin alueilla Suomessa nämä palvelut on säätiöity tai koottu omaksi alueelliseksi kokonaisuudeksi (esim. Tukeva-säätiö Kuopion seudulla).

Sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvän palvelujärjestelmän pirstaleisuutta voi tulevaisuudessa vähentää lakimuutos, jonka mukaan ”asiakasturvallisuuden sekä sosiaalipalvelujen laadun ja vaikuttavuuden takaamiseksi sosiaalipalveluja voitaisiin keskittää valtakunnallisesti tai alueellisesti järjestettäväksi terveyspalvelujen tai tarpeen mukaan muiden palvelujen yhteydessä.” (hallituksen esitys eduskunnalle laiksi terveydenhuoltolain ja sosiaalihuoltolain muuttamisesta 19.5.2016). Lähitulevaisuudessa myös sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä tulee siirtymään kunnilta maakunnille, mikä voi aiheuttaa muutoksia sosiaaliseen kuntoutukseen liittyviin palveluihin (ks. lakiluonnos sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 27.6.2016).

2 Taustatietoa Kainuusta

2.1 Työllisyyteen liittyviä taustatietoja

”Työmarkkinoille tulevien ja sieltä poistuvien suhde on alueella muuttumassa ohjelmakauden aikana. Tilastokeskuksen ennusteen mukaan eläköityvien määrä on Kainuussa suurimmillaan vuonna 2015: 1389 henkilöä. Samaan aikaan työmarkkinoille tulevien määrä on 810 henkilöä. Erotus on yli 550 henkilöä. Tilanne jatkuu samankaltaisena 2025 saakka, jonka jälkeen tilanne vuosikymmenessä tasapainottuu. Työikäisen väestön hupeneminen koetaan alueella erityisen ongelmalliseksi. Kainuun työllisyysaste, työttömyysaste ja taloudellinen huoltosuhde ovat maan heikoimmat. Ennusteiden mukaan taloudellinen huoltosuhde kasvaa voimakkaasti lähivuosina, kun enää kolmasosa väestöstä on työelämässä. Mikäli työikäisten määrä vähenee voimakkaasti ja työvoiman kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa, tulee jatkossa haasteena olemaan yhä mittavampi työvoimapula. Niukkuutta työvoimasta ennakoidaan tulevan korkeaa osaamista vaativissa tai paljon työvoimaa vaativissa tehtävissä. Odotettavissa on, että myös maakunnan sisäinen eriytyminen, polarisoituminen syvenee.

Työttömyys on ollut alueella pitkään muuta maata pahempi (noin 1,5-kertainen koko maahan verrattuna), mikä on pitänyt osaltaan yllä poismuuttoa alueelta ja on edelleen ilkeä, erittäin vaikeasti ratkaistavissa oleva ongelma. Työllisyyden selvä heikentyminen 2013 vuoden lopulla on kasvattanut erityisesti nuorisotyöttömyyttä ja pitkäaikaistyöttömyyttä. Kainuussa vallitsee maan pahin työttömyys ja varsin heikko työllisyys.” (Kainuu-ohjelma 2015.)

2.2 Hyvinvointiin ja sosioekonomiseen asemaan liittyviä tekijöitä

”Kainuun alueellisen hyvinvoinnin näkökulmasta suurimmat ongelmat ovat sosioekonomisesti heikompi tila kuin koko maassa ja suuret erot kainuulaisten väestöryhmien kesken. Pääosa väestöstä voi hyvin, mutta pahoinvoivan väestön ongelmat pitkittyvät ja sitä kautta syvenevät. Pitkäaikaistyöttömyys, nuorisotyöttömyys, psyykkiset sairaudet, päihteiden käyttö, perheiden ongelmat ja yksinäisyys aiheuttavat pahoinvointia. Ongelmat liittyvät läheisesti matalaan koulutustasoon, heikkoon taloudelliseen toimeentuloon ja sosiaaliseen syrjäytymiseen.

Työ- ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemien tilastojen (THL 2013) mukaan vuonna 2009 suomalaisista 65 prosenttia koki elämänlaatunsa keskimäärin hyväksi mutta kainuulaisista vain 50 prosenttia. Suurimmat erot olivat aineellisessa hyvinvoinnissa (työssä ja toimeentulossa, toimintakyvyssä ja fyysisessä terveydessä), sosiaalisessa hyvinvoinnissa (sosiaalisissa suhteissa ja osallisuudessa) sekä henkisessä hyvinvoinnissa (henkisessä terveydessä ja koetussa hyvinvoinnissa). Tavoitteena on, että kainuulaiset voivat vähintään yhtä hyvin kuin muut suomalaiset.

Myös aiemman maakuntaohjelman arviointien perusteella kainuulaisten hyvinvointia on tarpeen tarkastella erityisesti maakuntahallintokokeilun jälkeen maakunnan ja kuntien yhteisenä tehtävänä. Kehittämistyön päämääränä on ihmisten kokeman hyvinvoinnin lisääminen. Tarvitaan työllisyyden ja toimeentulon parantumista, osaamisen vahvistumista (lähinnä koulutuksen avulla), terveyden ja toimintakyvyn kohentumista sekä osallisuuden ja aktiivisuuden tunteen nousua.” (Kainuu-ohjelma 2015)

Sosioekonomiset terveyserot ovat Kainuussa pääasiassa jyrkemmät kuin koko Suomessa keskimäärin, vaikka kainuulaisten terveydentila onkin parantunut viime vuosikymmeninä. Huono terveys sekä terveyttä vaarantavat elintavat ovat yleisempiä ja kuolleisuus suurempaa vähemmän koulutettujen kainuulaisten

joukossa kuin korkeammin koulutettujen. Sosioekonomiset terveyserot näkyvät eri sukupolvissa. Terveyserot ilmenevät selkeimmin kuiluna työllisten ja työttömien välillä. (Kaikkonen ym. 2008.)

PYLL-indeksi on kansainvälisesti laajalti käytetty mittari, ja se mittaa ennen aikaista kuolleisuutta korostaen nuorella iällä tapahtuvien kuolemantapausten merkitystä. Kuolleisuutta pidetään yhtenä luotettavimmista väestön terveydentilan osoittimista etenkin kansainvälisissä vertailuissa. PYLL-indeksissä painottuvat erityisesti sellaiset terveyden ja hyvinvoinnin ongelmat, jotka lisäävät kuoleman riskiä nuoremmissa ikäryhmissä. (THL:n Hyvinvointikompassi 2016.)

Menetetyt elinvuodet eli PYLL (Potential Years of Life Lost, = n menetettyä vuotta/ 100.000 elinvuotta) -indeksin mukaan Kainuun maakunnassa henkistä pääomaa menetettiin selvästi enemmän kuin koko maassa keskimäärin. Muutosta oli tullut parempaan suuntaan keskimäärin samassa tahdissa kuin koko Suomessa. Naiset olivat hieman kuroneet eroa umpeen. Miesten PYLL-indeksin keskiarvon (7359) osalta suurimmat syyt ennen aikaisiin kuolemiin johtuivat tapaturmista ja myrkytyksistä (33 %), joista itsemurhilla oli suuri osuus (17 % kaikista Kainuun miesten PYLL:istä ja 50 % kaikista tapaturmista ja myrkytyksistä). (Menetetyt elinvuodet -indeksi 2010.)

Koko Kainuun väestön osalta perinteisten kansantautien (verenkiertoelinsairaudet ja syövät) merkitys ennen aikaisten kuolemien syynä on edelleen merkittävä ongelma, vaikka niiden väheneminen on jatkunut myönteisesti. Sekä miesten että naisten keskuudessa tapaturmat muodostavat suuren ongelman. (Menetetyt elinvuodet -indeksi 2010 ja Hyvinvointikompassi 2016.)

Naisten jyrkästi nouseviin itsemurhista johtuviin menetyksiin on puututtava. Miehillä itsemurhista aiheutuvat PYLL-indeksit ovat olleet hieman laskussa. Miesten osalta lisääntyvät alkoholiperäisistä sairauksista ja myrkytyksistä aiheutuvat kasvavat menetykset, jotka ovat huolestuttavia (58 % kasvu kymmenessä vuodessa). (Menetetyt elinvuodet -indeksi 2010 ja Hyvinvointikompassi 2016.)

”Terveys arvona on ihmisille entistä tärkeämpi. Terveys on ihmisoikeus ja samalla myös edellytys ihmisoikeuksien kehitykselle ja vakaalle yhteiskunnalliselle kehitykselle. Terveydentilan on todettu vaihtelevan Suomessa sekä myös kansainvälisesti kaikilla sosiaalista asemaa määrittävillä ulottuvuuksilla kuten koulutuksen, tulojen ja varallisuuden, työmarkkina-aseman ja ammattiin perustuvan sosiaaliluokan suhteen. Vaihtelu on systemaattista: mitä parempi asema sosiaalisessa hierarkiassa, sitä parempi terveys. Erojen on arvioitu syntyvän lapsuuden ja aikuisiän elinolojen, työolojen, aineellisen toimeentulon ja vaurauden, asumisen ja kotiympäristön sekä elintapojen välittämällä. Samat sosiaaliset rakenteet vaikuttavat myös palveluiden käyttöön – mutta monissa tapauksissa päinvastaiseen suuntaan kuin hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamistavoite edellyttäisi.

Olemassa olevan tiedon valossa näyttää kuitenkin selvältä, että palvelujärjestelmän rakenteella, voimavarojen kohdentamisella, kustannusten jaolla sekä palvelujen järjestämistavoilla on tärkeä merkitys erojen synnylle. Suomessa ja Kainuussa palveluiden yhdenvertaisen saatavuuden, tarpeenmukaisen käytön ja kaikille yhtäläisen laadun tavoitteet eivät ole toteutuneet.” (Kainuun turvallisuussuunnitelma 2010-2012.)

2.3 Sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvää tilastotietoa Kainuun soten alueelta

Sosiaalisen kuntoutuksen asiakasmääristä ja asiakastarpeista on saatavilla useasta eri tilastolähteestä.

Kainuun soten toimintatilaston perusteella erityislainsäädännön perusteella järjestettävä sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa korostuu määrällisesti kehitysvammahuollon palveluina järjestettävä työ- ja päivätoiminta ja määrällisesti toiseksi suurin palvelu on kuntouttava työtoiminta. Erityislainsäädännön piirissä oleviin palveluihin osallistui vuonna 2015 asiakkaita seuraavasti:

1. sosiaalihuoltolain (710/1982) mukaista vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevaa toimintaa (27 d §) tai vammaisten henkilöiden työtoimintaa (27 e §) ei järjestetty toimintatilaston mukaan vuonna 2015 lainkaan.

2. kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) mukaisesti erityishuollon tarpeessa olevalle henkilölle työhönvalmennusta, työtoimintaa sekä muuta virikkeitä antavaan toimintaa (päivätoiminta) järjestettiin toimintatilaston mukaan vuonna 2015 seuraavasti: työtoimintaan osallistui 134 eri henkilöä ja työtoimintapäiviä oli yhteensä 14 057. Avotyöhön osallistui 83 eri henkilöä ja toimintapäiviä oli yhteensä 11 837. Päivätoimintaan osallistui 185 eri asiakasta ja päivätoimintapäiviä oli yhteensä 12 374, joista ostopalveluna 669 päivää. Kehitysvammalain mukaisia toimintapäiviä oli yhteensä 38 268.
3. vammaispalvelulain (380/1987) mukaisesti järjestettyyn päivätoimintana osallistui toimintatilaston mukaan vuonna 2015 yhteensä 20 asiakasta ja päivätoimintapäiviä oli yhteensä 664.
4. kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain (189/2001) mukaiseen työtoimintaan yhteensä 285 eri henkilöä ja työtoimintapäiviä oli yhteensä 19 348. Kelaston tilastotietopalvelun mukaan kuntouttavaan työtoiminnassa aloittaneita on Kainuun soten alueella ollut vuosittain ollut noin 240 henkilöä (ks. Kelasto 2016)². Kainuun sote järjestää kuntouttavan työtoiminnan Kajaanissa, Sotkamossa, Ristijärvellä, Paltamossa, Hyrynsalmella ja Suomussalmella.

Huomionarvoista on se, että tilastotiedoissa eivät ole mukana kuntien tai yhdistysten järjestämä nuorten työpajatoiminta, muu kuntien työpajatoiminta tai työhönvalmennus, mielenterveyskuntoutujien avohuollon työ- ja päivätoiminta.

² Kelan tilasto eroaa sen vuoksi, että tilastossa raportoidaan toimenpiteessä aloittaneiden lukumäärä, mikä on eri asia kuin palvelun piirissä olleet asiakkaat. Ks. <http://raportit.kela.fi/linkki/29556408>

3 Tilannekuva ja haasteet

Sosiaalihuoltolaki jättää paljon tilaa sille, miten kunta käytännössä järjestää ja toteuttaa sosiaalisen kuntoutuksen palvelut kuntalaisille. Asiakaskeskeisyyden periaate on sosiaalihuoltolaissa kuitenkin hyvin selkeä ja se antaa hyvän ohjenuoran myös sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen suunnittelemiseen. Koska asiakaskeskeisyydessä on olennaista, että palvelut järjestetään asiakkaan tarpeista lähtien mahdollisimman toimiviksi, on palvelujen järjestämisestä vastaavilla kunnilla ja kuntayhtymillä oltava riittävästi tietoa sosiaalisen kuntoutuksen tulevien kuntalaisten tilanteista ja tuen tarpeista palvelujen suunnittelutyön pohjaksi.

Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmäprosessissa aluetyöpajoista ja asiakashaastatteluista kerätty aineisto nosti hyvin esiin sen, että sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tarpeet ovat moninaiset ja että tätä palvelua tarvitsevat kuntalaiset eivät ole mikään yhtenäinen ryhmä. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkuuteen tulee hakeutumaan ja ohjautumaan hyvin monen ikäisiä ja monenlaisissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä. Asiakaslähtöisten ja ylipäänsä kuntalaisten tarpeista lähtevien palvelujen suunnittelu ja käytännön toteutus tulee vaatimaan joustavuutta, monimuotoisuutta ja palvelujen räätälöintiä erilaisten asiakkaitten tarpeiden mukaisesti. Työpajoista ja asiakashaastatteluista kerätty aineisto toi esiin myös sellaisia haasteita, jotka liittyvät palvelujärjestelmän toimivuuteen ja asiakkaan kanssa työskentelevien ammattilaisten ja organisaatioiden keskinäiseen yhteistoimintaan. Tämä huomio on siinä mielessä erittäin tärkeä, että asiakkaitten monenlaiset tuen tarpeet vaativat hyvää ja toimivaa yhteistyötä heidän kanssaan työskenteleviltä ammattilaisilta ja organisaatioilta – vaikuttava asiakastyö vaatii hyvin toimivaa verkostotyötä.

3.1 Asiakashaastatteluissa esiin nousseet tuen- ja palvelujentarpeet

Asiakashaastattelujen tavoitteena oli selvittää asiakkaitten näkökulmaa sosiaalisen kuntoutuksen tuentarpeista ja palvelujärjestelmän palveluiden toimivuudesta. Diakin sosionomi (AMK)- opiskelijat Arja Tampio ja Nina Määttä vastasivat haastattelujen toteutuksesta. Asiakashaastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluina Hyrynsalmella, Suomussalmella, Kajaanissa, Ristijärvellä, Paltamossa, Sotkamossa ja Kuhmossa. Haastattelut tehtiin erilaisissa jo toimivissa ryhmissä ja edustettuna olivat mm. omaa paikkaansa etsivät nuoret, pitkään työttömänä olleet henkilöt, mielenterveys- ja päihdekuntoutujat sekä vammaiset henkilöt. Haastatteluihin osallistui kaikkiaan noin 40 henkilöä. Arja Tampio ja Nina Määttä tekevät haastatteluihin liittyen myöhemmin myös opinnäytetyön, joka valmistuu kevääseen 2017 mennessä.

Asiakashaastatteluissa käytettiin teemahaastattelurunkoa, joka pohjautui ESY:yn eli elämäntilanteen selvittämisen ympyrään. Virta II -hankkeen kehittämästä ESY:stä on lisää tietoa raportin liitetiedostoissa (LIITE 4). Teemoina asiakashaastatteluissa olivat ihmissuhteet, sosiaaliset tilanteet, terveys ja elinvoima, arjen sujuvuus, asuminen, toimeentulo ja rahankäyttö, asiointi ja asioiden hoitaminen, opiskelu, työ ja yrittäjyys, harrastukset ja kiinnostuksen kohteet sekä tulevaisuuden tavoitteet ja toiveet. Asiakkaiden esiintuomat asiat olivat pitkälti samassa linjassa muussa sosiaalisen kuntoutuksen selvittelyprosessissa esiin tulleiden teemojen kanssa. Asiakashaastattelujen teemoiksi nousivat asiakkaiden tuen tarpeet, nykyisen palvelujärjestelmän puutteet, nykyisessä tilanteessa hyväksi koetut palvelut ja asiat sekä tarpeellisiksi ja tärkeiksi nostetut palvelut.

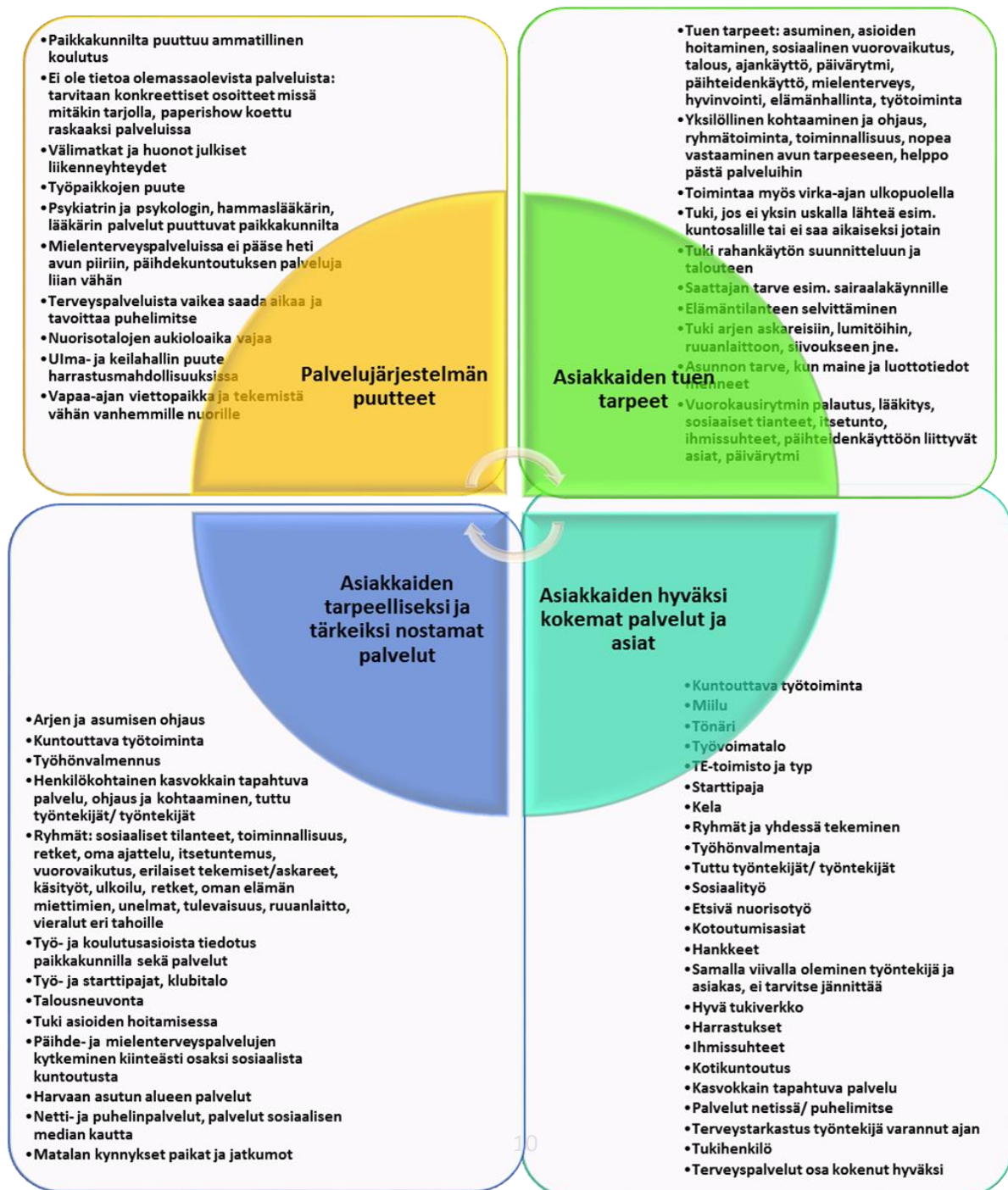
Asiakashaastatteluissa palvelujärjestelmän puutteiksi nousi se, että asiakkailta ei ole tietoa olemassa olevista palveluista ja palveluihin pääsemiseen liittyi raskaaksi koettua paperityötä. Asiakkaat antoivat palautetta siitä, että jotkut erityisesti terveys- ja erikoissairaanhoidon palvelut puuttuivat paikkakunnilta, terveyspalveluihin on vaikea päästä ja saada yhteys. He kertoivat, että mielenterveyspalveluihin ei pääse heti ja päihdekuntoutuspalveluja on liian vähän. Asiakkaat toivat esiin koulutukseen ja työpaikkoihin liittyviä asioita puutteina. Myös välimatkat ja huonot julkiset liikenneyhteydet koettiin puutteeksi. Vapaa-aikaan ja harrastuksiin liittyvien mahdollisuuksien puute tulivat esiin haastatteluissa.

Asiakashaastattelujen perusteella tuen tarpeita olivat elämäntilanteen selvittäminen, asuminen, asioiden hoitaminen, sosiaalinen vuorovaikutus, talous, ajankäyttö, päivärhythmi, päihteidenkäyttö, mielenterveys, hyvinvointi, elämäntilanteen ja työtoiminta. Tuen tarpeet olivat moninaisia. Yhdistävänä teemana riippumatta siitä, mistä tuen tarpeesta oli kyse, oli asiakkaan yksilöllinen kohtaaminen ja ohjaus.

Asiakkaat korostivat sitä, että palveluihin tulisi päästä helposti ja saada apua nopeasti. Esille tuli se, että myös virka-ajan ulkopuolella tarvitaan palveluja ja toimintoja.

Asiakkaiden myönteisiin kokemuksiin palveluista liittyi se, että työntekijät tuntevat asiakkaan ja kohtaavat hänet tasaveroisesti. Kasvokkain tapahtuva kohtaaminen, ryhmät ja yhdessä tekeminen koettiin hyvänä, mutta myös puhelimitse tai netissä tapahtuvista palveluista oli myönteisiä kokemuksia. Tietyt palvelut ja tahot saivat nimetyksi myönteistä palautetta. Asiakkaat toivat esiin tarpeellisia ja tärkeitä palveluina arkeen, talouteen, asioiden hoitamiseen ja asumiseen liittyvät palvelut, henkilökohtaisen kohtaamisen ja ryhmät. Kuntouttavaan työtoimintaan, työhönvalmennukseen ja työhön sekä koulutukseen liittyvät palvelut koettiin merkittävinä. Päihde- ja mielenterveyspalvelujen kytkeminen kiinteästi osaksi sosiaalista kuntoutusta tulivat esiin samoin kuin matalan kynnykset paikat ja jatkumot.

Seuraavaan kuvioon on koottu asiakashaastatteluissa muodostunut tilannekuva ja asiat, joihin asiakkaat kokivat tarvittavan tukea ja palveluja.

3.2 Alueellisissa työpajoissa esiin nousseet tuen- ja palveluntarpeet

Sosiaalisen kuntoutuksen alueelliset työpajat järjestettiin paikallisille toimijoille ja työntekijöille (Kajaani, Kuhmo-Sotkamo, Hyrynsalmi-Suomussalmi, Ristijärvi-Paltamo). Alueellisten työpajojen tavoitteena oli saada selville eri kuntien paikallisten toimijoiden näkemys sosiaalisen kuntoutuksen tilannekuvasta ja tulevaisuuden kehittämistarpeista. Työpajat toteutettiin viikolla 14 Kajaanissa, Sotkamossa, Paltamossa ja Suomussalmella seuraavasti: Kajaani: ti 5.4.2016, Kuhmo & Sotkamo: ke 6.4.2016, Paltamo & Ristijärvi: to 7.4.2016 ja Hyrynsalmi & Suomussalmi: to 7.4.2016. Pajoihin kutsuttiin alueiden asiakastyötä tekeviä työntekijöitä Kainuun sotesta, kunnista ja kolmannelta sektorilta. Työpajoihin osallistui yhteensä 81 työntekijää: Kajaani 35, Sotkamo-Kuhmo 20, Suomussalmi-Ristijärvi 20 ja Paltamo 6 (liite 1).

Työpajoissa tilannekuvaa työstettiin peilaten sitä sosiaalihuoltolain mukaisen sosiaalisen kuntoutuksen määritelmään. Työskentelyaikaa pajoissa oli puolitoista tuntia kutakin pajaa kohti ja työskentelymenetelmänä käytettiin Learning Cafe -menetelmää.

Pajaosallistujat vastasivat Learning Cafe-pajoissa seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä palveluja on
2. Miten ne toimivat kokonaisuudessaan
3. Mille palveluille on tarvetta
4. Miten palveluiden pitäisi toimia kokonaisuudessaan

Alueellisten työpajojen tuotoksista nousi esiin monia näkökulmia ja odotuksia sosiaalisen kuntoutuksen palvelulle ja sille koettiin olevan selkeäsi tarvetta jokaisessa kunnassa. Sosiaalisen kuntoutuksen sisällön ja tavoitteen koettiin kuitenkin olevan vielä melko epämääräinen: toimijoilla ei ole yhteistä näkemystä siitä, mitä sosiaalisen kuntoutuksen palvelu tarkoittaa ja mitä kaikkea se voisi pitää sisällään. Palvelua toivottiin kehitettävän niin, että asiakas saa tarvitsemansa tuen riittävän nopeasti ilman pitkiä odotusajoja. Samalla toivottiin, että sosiaalisen kuntoutuksen palveluun kuuluu jalkautuva työote ja työtä tehdään lähellä asiakasta ja hänen arkeaan riittävällä aikaresurssilla. Nykytilanteessa monissa palveluissa ja etenkin sosiaalityössä koettiin olevan jatkuvaa resurssipulaa. Asiakkaille ei pystytty antamaan riittävästi aikaa ja työstä puuttuu pitkäjänteisyyttä, kun akuutit asiakaskriisit vievät työntekijöitten ajan. Lisäksi työntekijöitten vaihtuvuus sosiaalityössä oli monella paikkakunnalla huolen aiheena.

Palvelujärjestelmää luonnehdittiin kaikinensa pirstaleiseksi ja sekavaksi. Asiakastyötä tekevät olivat havainneet, että toimijat eivät tunne riittävästi toistensa palveluja ja tukimuotoja ja ylipäänsä tiedonkulussa palvelujen välillä koettiin olevan ongelmia. Yleinen havainto oli, että palveluissa tehdään myös päällekkäistä työtä ja esimerkiksi asiakkaan elämäntilannetta ja palvelutarpeita voidaan kartoittaa moneen kertaan. Asiakkaalla voi olla myös useita erilaisia suunnitelmia eri palveluissa, eikä niitä ole tarkasteltu yhdessä ja sovitettu yhteen. Monen tahon tekemästä päällekkäisestä työstä huolimatta palvelujen todettiin silti jäävän liian usein asiakkaan kannalta pintaraapaisuksi ja riittämättömiksi. Palvelujen koettiin toimivan liian erillään toisistaan ja perusterveyshuollon koettiin olevan erityisen erillään muista palveluista. Erityistä huolta kannettiin ns. ”rajapinta-asiakkaista” eli asiakkaista, joilla on monenlaisia tuen tarpeita ja asiakkuuksia eri palveluihin (esim. päihde- ja mielenterveysongelmat tai vammaispalvelujen ja aikuissosiaalityön asiakkaat).

Nämä asiakkaat joutuvat kohtamaan palvelujen rajapintoja siten, että mikään taho ei ota selkeää vastuuta asiakkaan auttamisesta, vaan asiakkaan asiat tuntuvat aina kuuluvan jollekin toiselle taholle. Työpajakeskusteluista nousi esiin myös se, että osa asiakkaista sitoutuu heikosti tarjottuihin palveluihin ja nykymuotoiseen palvelujärjestelmään ja että asiakkaan auttaminen näissä tilanteissa on vaikeaa, vaikka avun tarve on ilmeinen.

Moniammatillista yhteistyötä, työparityötä, tiedottamista ja tiedonvaihtoa kaivattiin jokaisessa Kainuun kunnassa lisää. Sen koettiin olevan erityisen tärkeää silloin, kun asiakkaan elämäntilanteessa on monenlaisia vaikeuksia ja tuen tarpeita on paljon. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluun toivottiin selkeää

vastuutahoa, joka ottaa asiakkaan palveluista kokonaisvastuun ja varmistaa yhteistyön toimivuuden ja toimii asiakkaan omatyöntekijänä, joka kulkee asiakkaan rinnalla. Asiakasprosessin nivelvaiheisiin ja asiakkaan siirtymiin eri palveluissa toivottiin kohdennettua tukea. Asiakkaita toivottiin myös mukaan kehittämään palveluja.

Yksittäisenä sosiaalisen kuntoutuksen palveluna kaikissa kuntien aluetyöpajoissa nousi esiin tarve matalan kynnyksen palveluille. Matalan kynnyksen palvelua tai matalan kynnyksen paikkoja toivottiin etenkin työelämän ulkopuolella oleville aikuisille. Matalan kynnyksen palvelun sisältö jäi kuntatyöpajoissa avoimeksi, mutta ajatuksissa vaikutti olevan toive paikasta tai palvelusta, johon voisi ohjata sellaisia aikuisia asiakkaita, joiden edellytykset selviytyä työelämässä arvioidaan nykytilanteessa erittäin heikoiksi esim. terveydellisten tai sosiaalisten ongelmien vuoksi, mutta joilla ei kuitenkaan ole edellytyksiä saada työkyvyttömyyseläkettä. Matalan kynnyksen palvelun pidempikestoista tarvetta arvioitiin olevan myös osalla nuorista asiakkaista. Matalan kynnyksen palveluissa tarvetta nähtiin olevan toisaalta tavoitteellisemmalle (ryhmä)toiminnalle ja toisaalta asiakkaan toimintakykyä ja vireyttä ylläpitävälle ja osallisuutta lisäävälle (päivä)toiminnalle.

Toinen kaikissa kuntapajoissa esiin noussut palvelu oli asumiseen ja arjen sujuvuuteen liittyvän tukipalvelun tarve, jota koettiin olevan sekä nuorilla että aikuisilla. Asiakkaille, joilla oli jo paljon ongelmia asumisessa ja vaikeuksia saada tai pitää asuntoa, toivottiin tukiasuntoja, joihin järjestettäisiin tiivistä tukea ja ohjausta asumisen tueksi. Lisäksi tarvetta on asiakkaan kotona tapahtuvalle asumisen ja arjen ohjaukselle. Tärkeänä asiana tässä tukimuodossa nähtiin käytännönläheisyys ja se, että tuki toteutuu asiakkaan arjessa ja kotona, eikä ns. virastotapaamisina. Tavoitteena olisi, että asiakas saa paremman otteen arkisiin asioihinsa kuten rahankäyttöön ja oman talouden hoitoon, asioitten hoitoon, omasta hygieniasta huolehtimiseen, kotitöiden tekemiseen ja päivärutiiniin ym. niin, että vähitellen oman tulevaisuuden suunnitteleminen on mahdollista (työtoiminta, palkkatyö, koulutus). Asiakkailta nähtiin olevan myös tukihenkilötarvetta ja tätä palvelua toivottiinkin kehitettävän edelleen. Kaiken kaikkiaan sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa koettiin tarvittavan kasvokkain kohtaamista asiakkaan kanssa ja riittävää ajan antamista asiakkaalle, pitkäkestoista tukea. Ennaltaehkäisevät palvelut ja tuki ovat tärkeitä samoin kuin avun saaminen ajoissa ilman jonottamista.

Alueellisten työpajojen tuotokset sosiaalisen kuntoutuksen nykytilanteesta samoin kuin tulevaisuuden tarpeista ilmenevät sekä seuraavasta kuvioista että liitetiedoista (liite 2).

3.3 Digium-kyselyt eri toimijoille

Digium kysely sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen tuottajille ja verkostolle (sote, kunnat, oppilaitokset, kehittämishankkeet, järjestöt ym.) toteutettiin huhtikuussa 2016 alueellisten työpajojen jatkoksi. Digium-kyselyssä tehtiin sosiaalisen kuntoutuksen palvelukuvauksille pohjakysymykset ja lähetettiin kysely palvelun tuottajille vastattavaksi. Digium- kyselyn tavoitteena oli, että eri tahot olisivat kuvailleet tuottamia sosiaalisen kuntoutuksen palveluja. Tämä tavoite ei kuitenkaan toteutunut, koska Digium-kyselyn vastauksia tuli hyvin vähän. Digium-kyselyjä lähetettiin noin 90:lle vastaanottajalle ja vastauksia saatiin noin 15. Jos vastauksia olisi tullut riittävästi, olisi kyselyn pohjalta koottu palvelut kartastoksi ja pyritty liittämään ne myös Kainuun soten Hyvinvoinnin palvelutarjottimen alustalle. Digium-kyselyllä haettiin sekä jo olemassa olevien sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen kuvauksia ja toimijoita että mahdollisuuksia tulevaisuudessa tuotettaviin sosiaalisen kuntoutuksen palveluihin. Digium-kysely olisi siis kuvannut suuremmalla vastausmäärällä sekä sosiaalisen kuntoutuksen nykytilaa että tulevaisuuden mahdollisuuksia. Digium-kyselyn odotettiin liittyvän myös sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen prosessien työstämiseen.

3.4 Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmän havainnot sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarpeista

Kainuun sosiaalisen kuntoutuksen työryhmässä sosiaalisen kuntoutuksen tulevaisuuden tarpeita käsiteltiin ryhmätehtävien kautta hyödyntäen alueellisista työpajojen aineistoja. Ryhmätehtävien pohjana olivat neljä sosiaalisesta kuntoutuksesta liittyvää visiota ja kysymykset siitä, miten niihin päästään ja mitä visioiden saavuttamiseksi tarvitaan eri toimijoilta. Visiot laadittiin vastauksena aluetyöpajoista ja asiakashaastatteluista nousseisiin haasteisiin ja ongelmiin. Työryhmän tuotokset esitellään liitetiedostossa tarkemmin (liite 3) ja tässä pääpiirteittäin.

Teema 1

Visio: ”Sosiaalisen kuntoutuksen palveluun sisältyy prosessivastuu ja asiakkaalle nimetään omatyöntekijä”

Tämän teeman yhteydessä työryhmässä keskusteltiin sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen työnjaon selkeyttämisestä. Tämä helpottaisi omatyöntekijän nimeämistä asiakkaille. Omatyöntekijän nimeämistä käsiteltiin eri työalojen kannalta ja siitä oli olemassa erilaisia käytäntöjä. Työryhmä käsittelee myös sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamista ja sitä, että sosiaalista kuntoutusta voivat toteuttaa myös muut tahot kuin nimetty omatyöntekijä. Omatyöntekijän tarve nähtiin erityisen tärkeänä erityistä tukea tarvitsevilla asiakkailla.

Työryhmä toi esiin sosiaalisen kuntoutuksen prosessin merkityksen. Omatyöntekijällä on päävastuu prosessista ja sen suunnitelmallisuudesta. Työryhmässä keskusteltiin siitä, että Kainuun soten perhepalvelujen sosiaalihuollon ammattilaiset toimisivat sosiaalisen kuntoutuksen omatyöntekijänä. Asiakkaan osallisuus prosessissa on merkittävä samoin kuin moniammatillisen verkoston toiminta.

Teema 2

Visio: ”Kaikki asiakkaan palvelut (sosiaalisen kuntoutuksen palvelut ja muut palvelut) toimivat hyvin yhteen asiakkaan kannalta ja vievät asiakkaan tilannetta eteenpäin samansuuntaisesti hänen tavoitteidensa ja toiveittensa pohjalta.”

Tämän teeman osalta työryhmässä käsiteltiin palvelutarpeen arviointia ja suunnitelmallisuutta. Esillä oli moniammatillinen palvelutarpeen arviointi ja suunnitelman teko, jossa tieto olisi asiakkaan kanssa työskentelevällä verkostolla asiakkaan ollessa keskiössä. Omatyöntekijä huolehtisi sosiaalisen kuntoutuksen suunnitelman koordinoinnista, etenemisestä ja arvioinnista.

Teemassa käsiteltiin myös sitä, että edellä kuvatut asiat edellyttävät toimijaverkoston työtapojen ja prosessimaisen työotteen edistämistä. Sosiaalitoimen roolista tulevaisuudessa toimeentulotuen siirtyessä Kelalle keskusteltiin työryhmässä samoin kuin asiakkaiden kuulemisesta ja rajapinta-asiakkaista, jotka ovat monien eri palvelujen asiakkaana. Asiakkaiden tuen tarpeet ja asiakkaan kokonaistilanteen arviointi herättivät työryhmässä keskustelua samoin kuin ylisukupolvisen syrjäytymisen ehkäiseminen.

Teema 3

Visio: ”Asiakas saa tarvitsemaansa tukea arjen sujumiseen (asuminen, asiointi, rahankäyttö, arkirytmii, mielekäs tekeminen, fyysinen ja psyykinen hyvinvointi ym.).”

Työryhmä keskusteli tuen- ja palvelutarpeiden tunnistamisesta ja siitä, että tällä osa-alueella täytyisi osaamista kehittää. Työryhmä toi esiin, että palveluja tulisi tarkastella niin, että voidaan poistaa niiden päällekkäisyyttä. Arjen tuen tarpeiden kartoittamisen osalta keskusteltiin työmalleista, joita voisi levittää eri tahojen käyttöön. Arjen tukeen liittyvistä asioista työryhmä nosti esiin asumisen ja muun arjen tuen tarpeet, asiakkaan kotona ja omassa ympäristössä tapahtuvat, jalkautuvat sosiaalisen kuntoutuksen palvelut, työparityön tarpeen ja arjen tukeen liittyvien palvelujen koordinoimisen ja vastuutahon sekä resurssit. Työryhmä keskusteli palvelujen arvioinnista ja siitä, että sosiaalisessa kuntoutuksessa tulee seurata asiakkaan edistymistä suhteessa hänen tavoitteisiinsa. Myös palvelujen vaikuttavuus nostettiin kehitettäväksi asiaksi.

Teema 4

Visio: ”Asiakas saa tarvitsemansa tuen sosiaalisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden alueilla (selviytyminen oman elämän rooleissa ja ihmissuhteissa, ryhmätoiminnot, osallisuutta lisäävät matalan kynnyksen palvelut ym.).”

Tämän teeman osalta keskustelussa olivat esillä riittämättömät resurssit, asenteen muutos ja tavoitteellisen ryhmätoiminnan kehittäminen. Omatyöntekijän rooli nähtiin tärkeänä asiakkaan henkilökohtaisen ohjauksen kannalta. Työryhmä keskusteli erilaisista teemaryhmistä, avoimista ryhmätoiminnoista ja asiakaskeskeisestä painopisteestä. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen organisoiminen oli esillä työryhmän keskustelussa. Työryhmässä havaittiin tarve tiivistää yhteistyötä, lisätä yhteisiä toimijatapaamisia ja toisaalta selkiyttää eri tahojen vastuuta. Asiakkaiden erilaiset tuen tarpeet olivat esillä keskustelussa.

4 Esitys sosiaalisen kuntoutuksen palvelun järjestämisestä Kainuussa

VISIO: ”Sosiaalisen kuntoutuksen palveluun sisältyy asiakastason prosessivastuu ja asiakkaalle nimetään omatyöntekijä. Kaikki asiakkaan palvelut toimivat hyvin yhteen asiakkaan kannalta ja vievät asiakkaan tilannetta eteenpäin samansuuntaisesti hänen tavoitteidensa ja toiveittensa pohjalta.

Sosiaalisen kuntoutuksen palveluilla vastataan asiakkaan sosiaaliseen toimintakykyyn ja osallisuuteen liittyviin tuen tarpeisiin. Asiakas saa tarvitsemaansa tukea arjen sujumiseen, kuten asumiseen, asiointiin, rahankäyttöön, arkiryhtiin, mielekkääseen tekemiseen, fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Asiakas saa tarvitsemaansa tukea sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja osallisuuteen omasta elämästään ja yhteiskunnasta. Asiakasta tuetaan selviytymään oman elämänsä rooleissa ja ihmissuhteissa. Asiakkaalla on mahdollisuus osallistua ryhmiin ja matalan kynnyksen toimintoihin ja palveluihin.”

4.1 Esitys sosiaalisen kuntoutuksen organisoitumisesta, palvelukokonaisuudesta ja asiakastason prosessivastuusta

Kainuun sote järjestää lainsäädännön edellyttämät kuntalaisten palvelutarpeisiin perustuvat palvelut ja tässä raportissa käsitellään ensi sijassa soten toimivaltaan kuuluvien palvelujen järjestämistä. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluja voivat soten lisäksi järjestää ja tuottaa myös kunnat, kolmas sektori ym. Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmä esittää, että Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymässä sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisestä vastaa pääosin perhepalvelujen tulosalue. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelut järjestetään ja osin toteutetaan tulosalueeseen kuuluvilla vastuualueilla aikuissosiaalipalveluissa, lapsiperheiden sosiaalipalveluissa ja vammaispalveluissa tiiviissä yhteistyössä terveyden- ja sairaudenhoitopalvelujen tulosalueen ja erityisesti mielenterveys- ja riippuvuuksien hoidon vastuualueen kanssa. Perhepalvelujen vastuualueella tulee tehdä tarkentavat linjaukset siitä, millaisia sosiaalisen kuntoutuksen palveluja järjestetään eri vastuualueilla, siis vammaispalveluissa, lapsiperheiden sosiaalipalveluissa ja aikuissosiaalipalveluissa ja miten palveluja tuotetaan. Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmä esittää sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen osalta, että sote linjaa, mitä sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseen liittyviä asioita saavutetaan tekemällä asioita toisin ja mitkä ovat ne asiat, joiden saavuttamiseksi tarvitaan lisäresurssointia.

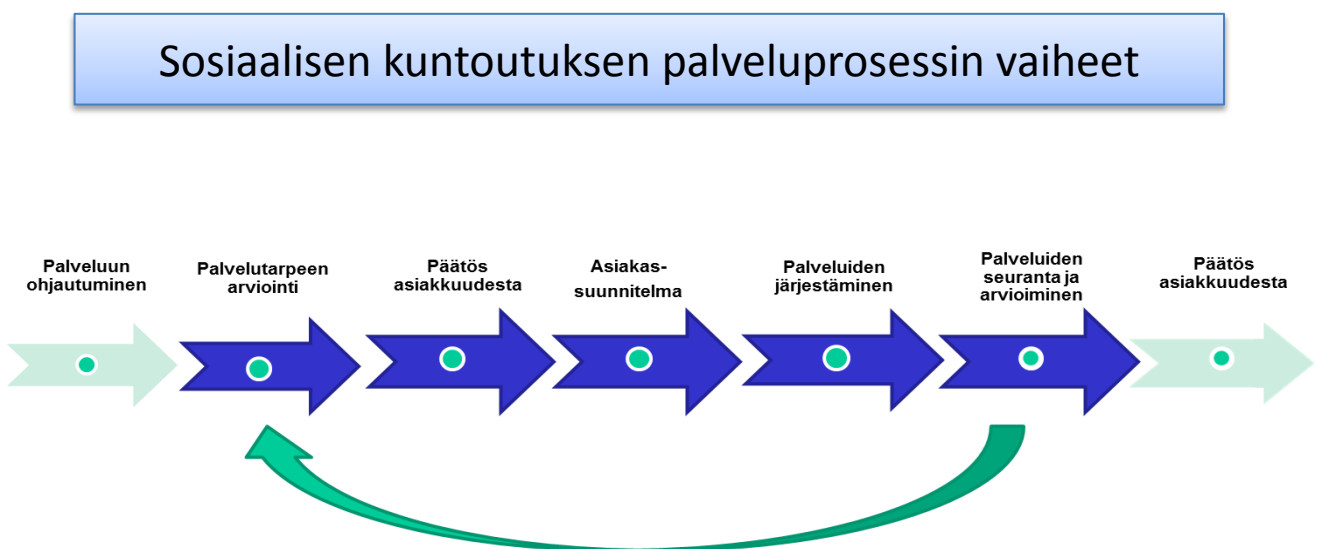
Työryhmä pitää tärkeänä, että sosiaalisen kuntoutuksen palveluja tuottavat Kainuun soten lisäksi myös kunnat, yritykset, yhdistykset ja järjestöt. Kainuun soten perhepalvelujen tulosalueella tulee tehdä linjaukset siitä, miten sosiaalisen kuntoutuksen palvelut järjestetään: mitä palveluja sote tuottaa, mitä palveluja hankitaan ulkoistettuna eli esim. ostopalveluina tai muulla tukimuodolla kolmannelta sektorilta tai yrityksistä. Nykyisinkin palveluja järjestetään eri tavoin. Muilta organisaatiolta hankittavien ostopalvelujen tai muutoin Kainuun soten rahoittamien toimintojen tulee olla sellaisia, että ne vastaavat sosiaalisen kuntoutuksen sisältöjä ja tavoitteita ja ovat näin nivottavissa osaksi sosiaalisen kuntoutuksen palvelukokonaisuutta. Asiakkaan sosiaalisen kuntoutuksen prosessiin voidaan hyvin liittää myös muuta toimintaa kuin varsinaisia ostopalveluja, kuten erilaisia harraste- ja toimintaryhmiä tai kansalaisopiston kursseja. Tärkeintä on löytää sellainen toiminnallinen kokonaisuus, joka tukee asiakkaan tavoitteita ja vahvistaa hänen osallisuuttaan ja sosiaalista toimintakykyään.

Sosiaalisen kuntoutuksen järjestämismahdollisuuksia Kainuun sotien näkökulmasta ovat karkeasti jaoteltuna palvelun tuottaminen kunnallisena palvelutuotantona, palvelutuotannon ulkoistaminen (tilaaja-tuottaja -malli, ostopalvelu tai palveluseteli) tai näiden yhdistelmä. Tällä hetkellä esimerkiksi sosiaalihuollon erityislainsäädännössä mainittuja sosiaalisen kuntoutuksen palveluja järjestetään eri tavoin (ks. luku 1.3) ja järjestämiseen liittyy tiettyjä yksityiskohtia (mm. Kuhmon kaupunki järjestää kuntouttavan työtoiminnan omana toimintana ja Kainuun sote järjestää sen kuuden kunnan alueella). Palveluseteli ei ole tällä hetkellä käytössä Kainuun sotien sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa. Kolmannen sektorin tuottamat sosiaalisen kuntoutuksen palvelut (mm. matalan kynnyksen toiminta) ovat pääsääntöisesti tällä hetkellä erilaisten avustusten (kunnat, RAY) ja hankerahoituksen varassa (RAY, ESR).

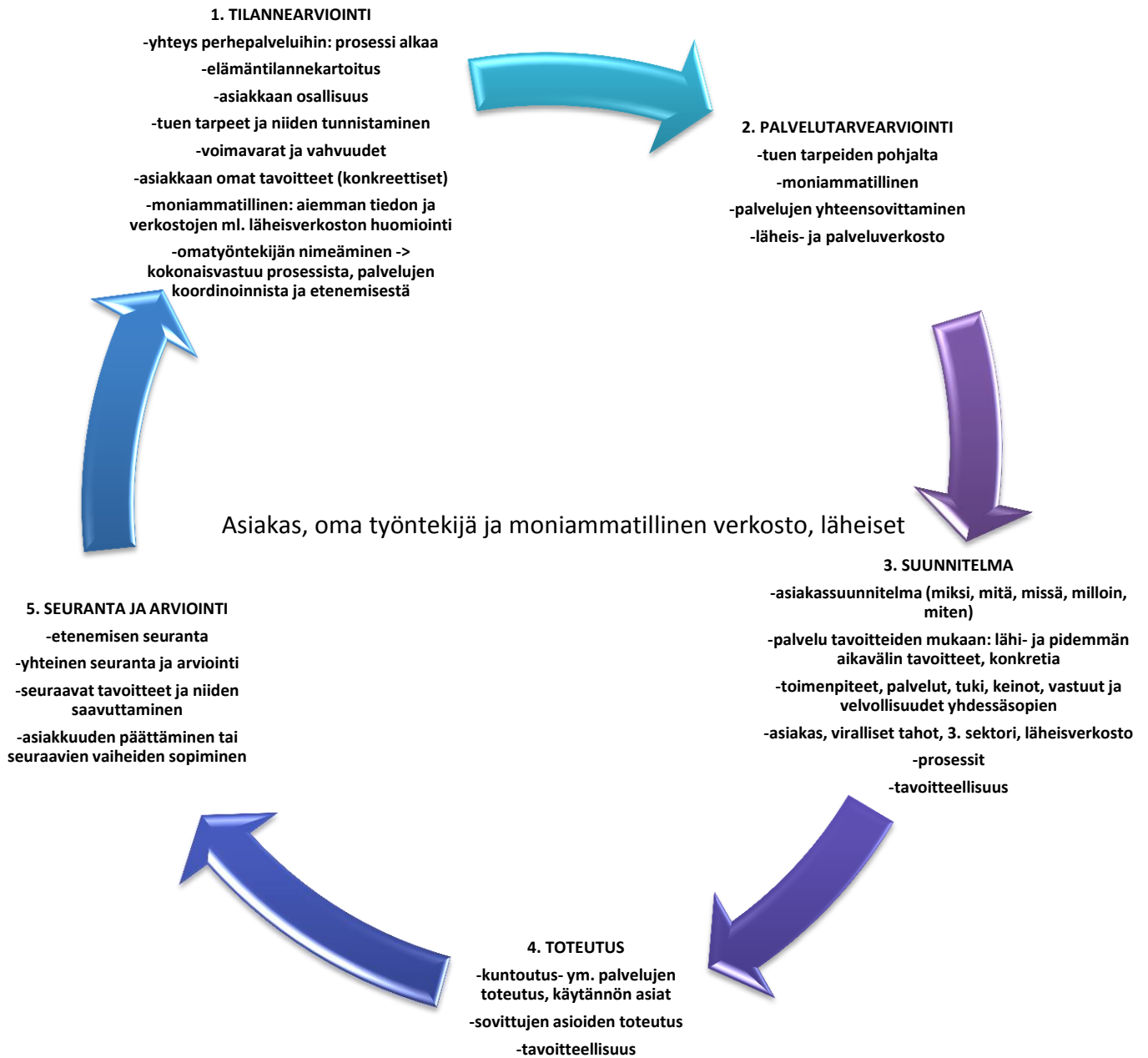
Vaikka asiakkaan sosiaalisen kuntoutuksen palveluista ja toiminnoista merkittävä osa olisi muuta kuin varsinaista sosiaalihuollon palvelua, on huomioitava, että sosiaalihuoltolain mukaiseen sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu aina myös sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettava tehostettu tuki (SHL 17 &). Kainuun sotien sosiaalisen kuntoutuksen palvelussa tehostettuun tukeen voisivat sisältyä säännölliset asiakastapaamiset omatyöntekijän kanssa, riittävä psykososiaalinen tuki, tarpeen mukainen lähiohjaus asiakkaan arjessa ja vastuu monialaisesta verkostoyhteistyöstä sekä asiakkaan tuentarpeiden mukaisesti ryhmätoimintaan osallistuminen.

Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkuuden palveluprosessivastuu määräytyisi Kainuun sotella sen mukaan, minkä vastuualueen asiakkuudesta ensisijaisesti/ pääasiassa on kysymys. Vammaispalvelujen asiakkaiden sosiaalisen kuntoutuksen palveluprosessista vastaisi vammaispalvelujen sosiaalipalvelut, aikuissosiaalipalvelujen asiakkaiden palveluprosessista aikuissosiaalipalvelut ja lapsiperheiden palvelujen asiakkaiden prosesseista lapsiperheiden sosiaalipalvelut. Jos samalla henkilöllä on asiakkuuksia eri vastuualueitten palveluissa, kokonaisvastuun sosiaalisen kuntoutuksen palveluprosessista ottaisi asiakkaan tilanteen kannalta tarkoituksenmukaisin taho ja nimeäisi omatyöntekijän asiakkaalle.

Sosiaalisen kuntoutuksen prosessia hahmotetaan pääpiirteittäin seuraavassa kuviossa:

Seuraava kuvio kuvaa sosiaalisen kuntoutuksen prosessin vaiheiden sisältöjä ja etenemistä:

4.2 Esitys sosiaalisesta kuntoutuksesta vastaavan omatyöntekijän roolista

Sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa asiakkaalle tulee nimetä omatyöntekijä sosiaalihuoltolain mukaisesti. Omatyöntekijällä on oltava asiakkaan palvelukokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa laissa tarkoitettu kelpoisuus (sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja). Erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan omatyöntekijällä tulee olla mainitun lain 3 §:n mukainen sosiaalityöntekijän kelpoisuus. Luontevinta on nimetä omatyöntekijäksi sellainen sosiaalihuollon työntekijä, jonka kanssa asiakas olisi joka tapauksessa muutoinkin yhteydessä.

Työryhmä esittää, että sosiaalisen kuntoutuksen prosessissa asiakkaan omatyöntekijä vastaa elämäntilanteen selvittämisestä, palvelutarpeen arvioinnista tarvittaessa moniammatillisesti ja asiakassuunnitelman laatimisesta. Tässä korostuu tuen tarpeiden tunnistaminen. Omatyöntekijä vastaa myös palveluiden yhteensovittamisesta, kuntoutusprosessin etenemisestä ja sen arvioinnista. Kainuun Soten perhepalveluiden vastuualueella on hyvä määritellä tarkemmin omatyöntekijyyden ja prosessivastuun sisältö ja periaatteet, jotta siihen löydetään riittävän yhtenäiset ja asiakastyötä tukevat työkäytännöt.

Omatyöntekijyyden tärkein tavoite on varmistaa, että asiakas saa tarvitsemansa palvelut ja tuen sujuvasti ja että yhteistyö asiakkaan palveluverkostossa on toimivaa ja asiakkaan tilanteen kannalta mielekästä. Työryhmä ehdottaa, että prosessivastuun työnjaollisena lähtökohtana olisi, että sosiaalityöntekijällä on prosessivastuu erityistä tukea tarvitsevien kohdalla ja sosiaaliohjaajalla muiden asiakkaitten kohdalla. Koska suurimmalla osalla sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaista on erityisen tuen tarvetta ja ainakin aikuissosiaalityössä sosiaalityöntekijäresurssia on niukasti käytettävissä, käyttöön voisi ottaa myös ns. jaetun omatyöntekijyyden työparityöskentelyä. Tällöin sosiaalityöntekijä vastaa asiakkaan kokonaisprosessista, palvelujen yhteensovittamisesta ja siihen liittyvästä verkostotyöstä. Sosiaaliohjaaja puolestaan vastaa asiakkaan lähiohjauksesta ja psykososiaalisesta tuesta (säännölliset asiakastapaamiset prosessin aikana, kotona ja arjessa tapahtuva tuki ja ohjaus, arjen asioihin liittyvä verkostoyhteistyö). Tällainen jaettu omatyöntekijämalli vaatii toimiakseen riittävän selkeää sopimista työnjaosta, rooleista ja vastuista sekä aikaresurssin varaamista myös omatyöntekijäparin yhteisille asiakastapaamisille kuntoutusprosessin aikana.

Asiakkaan kanssa työskentelevät muut ammattilaiset (kuten etsivä nuorisotyöntekijä, ammatillinen tukihenkilö, kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja ja päihde- ja mielenterveystyöntekijät ym.) vastaavat omasta työalueestaan ja omalta osaltaan myös verkostoyhteistyön sujuvuudesta, mutta eivät kuitenkaan jaa koko sosiaalisen kuntoutuksen prosessin omatyöntekijävastuuta, joka SHL:n mukaan on sosiaalihuollon vastuualuetta.

4.3 Esitys sosiaalisen kuntoutuksen monialaisesta verkostoyhteistyöstä

Koska sosiaalisen kuntoutuksen asiakkailla on monenlaisia tuen tarpeita, on asiakkaan ja hänen palvelu- ja läheisverkostonsa riittävän tiivis yhteistyö olennainen osa kuntoutuksessa. Työryhmä esittää, että asiakkaan omatyöntekijä vastaa siitä, että asiakkaan palvelu- ja läheisverkosto on mukana sosiaalisen kuntoutuksen prosessissa huomioiden asiakkaan elämäntilanne, tuen tarpeet ja toiveet. Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat ovat usein olleet jo pitkiä aikoja monien eri palvelujen piirissä ja heidän tilanteestaan (terveydentila, elämäntilanne ja -historia, työ- ja koulutushistoria ym.) on kertynyt monenlaista tietoa eri palveluihin. Tämä tieto on tärkeää hyödyntää suunniteltaessa sosiaalisen kuntoutuksen prosessia asiakkaan kanssa. On tärkeää huolehtia myös siitä, että palveluverkosto työskentelee samansuuntaisesti asiakkaan tavoitteiden pohjalta ja eri tahojen suunnitelmat ovat verkoston tiedossa. Yhtenä tavoitteena on varmistaa, että verkostossa ei tehdä turhaa päällekkäistä ja ristikkäistä työtä. Verkostoyhteistyöhön on erityisen tärkeää saada mukaan kaikki ne tahot, joihin asiakkaalla on jo merkityksellinen suhde ja joihin hän luottaa.

Omatyöntekijä varmistaa yhdessä muun verkoston kanssa, että asiakas ja hänen tarpeensa säilyvät verkostotyön keskiössä ja että verkostoyhteistyötä tehdään asiakkaan ja hänen sosiaalisen toimintakykynsä ehdoilla.

Sosiaalisessa kuntoutuksessa on tärkeää huomioida myös asiakkaan läheisverkosto, onhan sosiaalisen kuntoutuksen keskeinen tavoite vahvistaa asiakkaan sosiaalista toimintakykyä, osallisuutta ja selviytymistä arkielämän rooleissa ja sosiaalisissa tilanteissa. Kainuun sotien sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa yksi kehittämishaaste on laajentaa asiakastyön näkökulmaa yksilötasolta myös asiakkaan perheeseen ja muihin hänelle tärkeisiin läheisiin.

Tähän tarvitaan jatkossa palveluissa uudenlaisia työmenetelmiä ja työryhmä ehdottaakin verkostotyön osaamisen vahvistamista koulutuksellisilla keinoilla. Sosiaalisen kuntoutuksen pitkän aikavälin tavoitteena ei ole siis sitouttaa asiakasta palveluverkostoon, vaan palveluverkoston tuella auttaa häntä löytämään riittävän sujuva arki hänen ns. tavanomaisessa ympäristössään. Monialainen yhteistyö, johon kuuluu myös läheisverkosto, onkin olennainen osa sosiaalisen kuntoutuksen prosessin kaikissa vaiheissa (elämäntilanteen selvitys, palvelutarpeen arviointi, suunnitelma, kuntoutus, arviointi).

4.4 Esitys sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen sisällöstä

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen sisällön tulee vastata asiakkaiden tuen tarpeisiin. Asiakkaiden tuen tarpeet ovat moninaiset ja sosiaalisen kuntoutuksen sisältöjen tulee vastata niihin. Asiakkaiden tuen tarpeita on avattu tarkemmin raportin aiemmissa osioissa. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelut tukevat asiakkaan tavoitteiden saavuttamista ja osallisuutta sekä sosiaalista toimintakykyä.

Asiakkaille tulee järjestää tarvittaessa työ- ja toimintakyvyn arviointia. Arvioinnin olisi hyvä olla toiminnallinen, jotta se kattaa havainnoinnin ja arvioinnin käytännön tasolla. Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmä esittää, että Kainuun sotessa selvitetään ja päätetään, miten työ- ja toimintakyvyn arviointia voidaan erityisesti aikuissosiaalipalveluissa Kainuun sotien eri alueilla järjestää riittävästi. Työryhmä esittää, että Kainuun sotessa kehitetään toimintamalli eläkeselvittelyyn ja eläkeselvittelyä vahvistetaan (mahdollisesti lisävakanssoinnilla).

Kehitysvammaisten henkilöiden osalta sosiaalinen kuntoutus voidaan järjestää olemassa olevissa palveluissa ja toimintakyvyn arviointi on ollut osana palvelutarvearviota. Vammaispalvelujen sosiaalityötä tulee tehdä aiempaa kokonaisvaltaisemmin, jotta sosiaalista kuntoutusta voidaan toteuttaa. Vammaispalvelulain mukaista päivätoimintaa on ollut tarjolla, mutta siihen on ollut vaikea saada asiakkaita mukaan.

Aikuissosiaalipalveluissa, seurakuntien diakoniatyössä, etsivässä nuorisotyössä, kuntouttavassa työtoiminnassa, työllisyys Hankkeissa, typ:ssä, asiakaspalautteissa ym. on havaittu selkeä tarve erityisesti aikuissosiaalipalvelujen asiakkaiden asumisen ja arjen ohjaukseen. Tuen tarpeissa korostuu tarve sosiaalisen kuntoutuksen palveluihin asiakkaan omassa elinympäristössä. Arjen ja asumisen tukea ei nykyisin ole riittävästi saatavissa. Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmä esittää, että Kainuun Sotessa selvitetään ja resurssoidaan, miten asiakkaat saavat riittävät sosiaalisen kuntoutuksen palvelut arjen, asumisen ja raha-asioiden hoitamisen tueksi. Arjen, asumisen ja elämänhallinnan tukeminen olisi luontevasti ainakin osittain Kainuun sotien itsetuottamaa sosiaalisen kuntoutuksen palvelua aikuissosiaalipalveluissa. Arjen ja asumisen tukeminen vaikuttaa asiakkaiden arjenhallintataitojen paranemiseen, vähentää tarvetta muihin palveluihin, ennaltaehkäisee asumisongelmia ja pienentää kustannuksia.

Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmä esittää, että aikuissosiaalityössä selvitetään sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien työnkuvia ja mahdollisuutta asiakkaiden arjen ohjaamiseen. Työryhmä esittää sen selvittämistä, voisiko arjen ja asumisen tukea järjestää muun ammatillisen taustan omaava henkilö. Harjoittelu- ja tukiasuntojen tarve tuli esiin sosiaalisen kuntoutuksen suunnitteluprosessissa. Työryhmä esittää eri mahdollisuuksien selvittämistä em. palvelujen osalta. Kainuun sotien aikuissosiaalipalveluissa

selvitetään Naksu-hankkeessa pilotoidun asumisen tukemisen mallin juurruttamista ohjaajavakanssin resurssoinnin muodossa.

Sosiaalisen kuntoutuksen suunnittelutyöryhmä esittää, että Kainuun sote selvittää yhdessä kuntien ja muiden toimijoiden kanssa, miten eri kunnissa voitaisiin järjestää asiakkaiden tuen tarpeeseen perustuvaa matalan kynnyksen toimintaa ja päivätoimintaa.

Suunnittelun yhteydessä on hyvä huomioida erilaiset rahoitusrakenteet ja Kainuun soten sekä kuntien mahdollisuus tukea taloudellisesti järjestöjä matalan kynnyksen toimintojen ja päivätoiminnan järjestämiseksi. Työryhmä ehdottaa, että Kainuun sote linjaisi sitä, mitkä sosiaalisen kuntoutuksen palvelut se tuottaa itse, mitkä voisivat olla kolmannen sektorin järjestämiä palveluja tai yhdessä tuotettuja palveluja. Koska kuntouttavassa työtoiminnassa on tehty ryhmämuotoista työtä jo useita vuosia, tätä osaamista kannattaa hyödyntää ryhmätoimintojen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmä esittää, että sosiaalisen kuntoutuksen palveluihin osallistumisesta tehdään Kainuun sotessa asiakkaan, hänen omatyöntekijänsä ja sosiaalisen kuntoutuksen palvelun tuottajan kesken sopimus. Sosiaalisesta kuntoutuksesta tulee tehdä palvelutarpeen arvioinnin perusteella valituskelpoinen päätös, johon kirjataan myös sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet. Työryhmä esittää, että asiakkaille maksetaan suunnitelmassa sovittuun sosiaaliseen kuntoutukseen osallistumisesta pieni taloudellinen korvaus (kannustin- ja toimintarahat). Myös sosiaalisen kuntoutuksen saamista osaksi Kelan tukemia kuntoutuspalveluja olisi hyvä selvittää.

Työryhmä esittää, että Kainuun sotessa kehitetään ja kokeillaan mallia moniammatillisesta ryhmätoimintojen ohjaamisesta sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaille. Ryhmätoimintojen organisoinnissa ja toteutuksessa kumppaneina voisivat toimia esimerkiksi Kainuun soten aikuissosiaalipalvelujen työntekijät (aikuissosiaalityö ja kuntouttava työtoiminta), vammaispalvelujen sosiaalipalvelut ja lapsiperheiden sosiaalipalvelut yhdessä kolmannen sektorin sekä päihde- ja mielenterveyspalvelujen ym. kanssa. Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmät voisivat toimia tarvittaessa osittain iltapäivä- ja iltapäivätoimintatapahtumien ulkopuolella asiakkaiden tuen tarpeiden vuoksi.

Työryhmä esittää, että Kainuun sote selvittää yhdessä muiden toimijoiden kanssa, miten tavoitteellisia ryhmiä järjestetään ja miten niissä voidaan toteuttaa erilaisia teemaryhmiä. Teemaryhmien suunnittelun tulee perustua asiakkaiden tuen tarpeisiin asiakkaiden ollessa keskiössä. Teemaryhmiä voisivat olla esimerkiksi taiteeseen, arjen-, talouden- ja elämänhallintaan, liikuntaan ja hyvinvointiin tai GreenCareen liittyvät ryhmät. Ryhmiä voitaisiin suunnata erilaisissa tilanteissa olevien asiakkaiden tarpeiden perusteella räätälöidysti. Työryhmä esittää huomioitavan Kainuun soten, kuntien, kolmannen sektorin toimijoiden ym. mahdollisuudet toteuttaa ryhmiä.

Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmä esittää, että Kainuun sote linjaa toimintatavat ryhmien järjestämisessä ja rahoituksessa mahdollisimman pian. Sosiaalisen kuntoutuksen selvittämisprosessissa ovat aikuissosiaalipalvelujen osalta kiireelliseksi nousseet asiakkaiden arjen ja asumisen, työ- ja toimintakyvyn sekä eläkeselvittelyn tuen tarpeisiin ynnä ryhmien ja ns. matalan kynnyksen toiminnan järjestämiseen vastaaminen.

Sosiaalisen kuntoutuksen suunnittelutyöryhmä esittää Kainuun sotelle, että se resursoi sosiaalisen kuntoutuksen yleiseen koordinointiin ja sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen sisällön kehittämiseen työpanosta (arjen ja asumisen tuki, ryhmätoiminnot). Sosiaalisen kuntoutuksen selvittämisprosessissa nousi esiin tarve työvalmennuskeskuksille, joihin voisi tulla asiakkaita erilaisille jaksoille työskentelemään. Julkisissa hankinnoissa sosiaalisten näkökohtien huomioiminen nähtiin kehittämisen paikkana.

4.5 Esitys osaamisen kehittämistä ja koulutustarpeista

Sosiaalipalveluissa ja niiden yhteistyöverkostoissa on jo olemassa paljon sellaista osaamista ja tietotaitoa, jota sosiaalisen kuntoutuksen palvelussa tarvitaan. Tätä osaamista tulee jatkossa vahvistaa ja syventää. Samalla tulee luoda toimijaverkostossa myös yhdessä jaettua ymmärrystä sosiaalisen kuntoutuksen kohdentamisesta, tavoitteista, sisällöistä ja käytettävistä työmenetelmistä.

Työryhmä esittää, että Kainuun sote järjestää ja toteuttaa Vaikuttavaa sosiaalista kuntoutusta –koulutuksen, joka on suunnattu kaikille sosiaalisen kuntoutuksen parissa työskenteleville työntekijöille ja esimiehille. Koulutukseen kutsutaan mukaan myös kuntien ja kolmannen sektorin toimijoita ainakin siltä osin, kun koulutuksen sisällöt vastaavat heidän osaamistarpeisiin (esim. verkostotyö, matalan kynnyksen ryhmätoiminta, arjen tuki ja ohjaus).

Näin lisätään yhteistä keskustelua ja ymmärrystä sosiaalisesta kuntoutuksesta koko toimijaverkostossa yli organisaatio- ja vastuualuerajojen. Koulutus voisi rakentua erillisistä osioista, jotka voisivat olla esimerkiksi seuraavat: sosiaalisen kuntoutuksen työorientaatio, omatyöntekijäisyys ja prosessimainen työskentely sosiaalisessa kuntoutuksessa, verkostotyön osaaminen, ”arki sujuvaksi” – miten tuen asiakasta asumisessa ja arjen sujuvuudessa, ryhmätoiminnasta osallisuutta ja sosiaalista toimintakykyä sekä vaikuttavuuden arviointi osana sosiaalista kuntoutusta ja sosiaalisen kuntoutuksen jatkopolut. Osioita avataan seuraavaksi sisällöltään.

1) Sosiaalisen kuntoutuksen työorientaatio ja tuen tarpeiden tunnistaminen

Tässä koulutusosiossa keskitytään sosiaaliseen kuntoutukseen lähtökohtiin, periaatteisiin ja työorientaatioon (mitä sosiaalinen kuntoutus on ja miten tuen tarpeet tunnistetaan). Tavoitteena on lisätä yhteistä ymmärrystä sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteista ja tarkoituksesta sekä siitä, millaisiin tuen tarpeisiin sosiaalisella kuntoutuksella vastataan ja miten näitä tuentarpeita asiakastyössä tunnistetaan. Näin varmistetaan asiakkaiden ohjautuminen sosiaalisen kuntoutuksen palveluun tarpeen mukaisesti.

2) Omatyöntekijäisyys ja prosessimainen työskentely sosiaalisessa kuntoutuksessa

Tässä osiossa vahvistetaan ymmärrystä omatyöntekijäisyydestä ja prosessivastuusta niin, että niistä muotoutuu asiakkaan kannalta toimivat käytännön työmuodot sosiaalisen kuntoutuksen palveluun. Opetellaan työmenetelmiä ja asiakastyökaluja, joilla voi vahvistaa tavoitteellista ja prosessimaista työskentelyä asiakkaan kanssa. Etsitään keinoja, joilla asiakas tulee paremmin kuulluksi ja kohdatuksi niin, että tuki ja palvelut ovat mielekkäitä asiakkaan tilanteen ja tavoitteiden kannalta ja niiden vaikuttavuus lisääntyy.

3) Verkostotyön osaaminen ja monialainen yhteistyö asiakkaan tukena

Sovitaan yhteisesti, mitä asiakaslähtöisiä verkostotyökaluja otetaan käyttöön ja kehitetään edelleen sosiaalisen kuntoutuksen palveluverkostossa Kainuussa. Valituista verkostotyömenetelmistä järjestetään muutaman päivän mittaisia koulutusprosesseja, jotka tukevat menetelmien käyttöön ottamista käytännön asiakastyössä. Tavoitteena on, että asiakasta tuetaan eri palveluissa samansuuntaisesti niin, että palveluista muodostuu asiakkaan tilanteen kannalta arkijärkinen ja toimiva kokonaisuus. Tämä koulutusosio suunnataan kaikille sosiaalisen kuntoutuksen palveluverkostoon kuuluville toimijoille, jotta verkostotyön käytänteisiin kehittyä yhtenäisiä toimintatapoja.

Osana verkostotyön koulutusta kootaan sosiaalisen kuntoutuksen verkosto kainuulaisista toimijoista ja etsitään keinoja, joiden avulla verkoston yhteydenpito sosiaalisen kuntoutuksen yleisissä asioissa on sujuvaa (yhteinen sähköpostilista, verkkosivut, facebook-sivut, säännölliset toimijatapaamiset). Toimijaverkoston tiedot kootaan asiakkaitten käyttöön Hyvinvoinnin palvelutarjottimelle.

4) Arki sujuvaksi – miten tuen asiakasta asumisessa ja arjen sujuvuudessa

Käytännönläheisiä vinkkejä ja asiakastyökaluja siihen, miten asiakasta voi tukea yksilötyössä ja ryhmämuotoisesti asumisessa ja arjen sujuvuudessa esim. asumisen tuki osana arkityötä, työkaluja rahan käytön oman talouden hoidon tukemiseen, päivärytmin tukeminen, henkilökohtaiseen hyvinvointiin liittyvä tuki, asioinnin ja asioitten hoitamisen tuki, ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen käyttäminen asiakkaan arjen sujuvuuden tukemisessa.

5) *Ryhmätoiminnasta osallisuutta ja sosiaalista toimintakykyä*

Tässä osiossa painopiste on lisätä etenkin omatyöntekijöinä toimivien ymmärrystä siitä, miten ryhmätoiminnoilla voidaan tukea osallisuutta ja sosiaalista toimintakykyä. Miten ohjaan ja tuen asiakasta osallistumaan ryhmätoimintaan, millaisia ryhmiä paikkakunnallani on tarjolla ja miten voin osaltani vaikuttaa tarjontaan ja sisältöihin, milloin ryhmätoiminta sopii osaksi asiakkaan sosiaalista kuntoutusta jne.

Tavoitteena on, että sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa toimivat työntekijät tuntevat oman paikkakunnan ryhmätoimintavaihtoehdot ja matalan kynnyksen toiminnot, ovat mukana kehittämässä niitä ja osaavat ohjata ja tukea asiakkaita osallistumaan ryhmiin asiakkaiden tarpeidenmukaisesti.

6) *Vaikuttavuuden arviointi osana sosiaalista kuntoutusta ja sosiaalisen kuntoutuksen jatkopolut*

Miten sosiaalisen kuntoutuksen palvelua ja sen vaikuttavuutta voi arvioida? Miten palvelua kehitetään? Millaisia jatkopolkuja asiakkaalle voi löytyä sosiaalisen kuntoutuksen jälkeen? Millaista yhteistyötä jatkosuunnitelmissa tehdään ja miten siirtymävaiheissa tuetaan asiakasta? Tavoitteena on vahvistaa sosiaalisen kuntoutuksen vaikuttavuutta ja jatkuvaa kehittämistä sekä lisätä sosiaalisessa kuntoutuksessa työskentelevien osaamista tukiessaan asiakasta sosiaalisen kuntoutuksen palveluista eteenpäin.

5 Pohdintaa ja ajatuksia jatkotyöskentelystä

Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmä päätyi työskentelyssään linjaamaan sosiaalisen kuntoutuksen sisältöjä ja toimenpide-ehdotuksia tässä vaiheessa vielä melko yleisellä tasolla. Raporttiin kootut näkökulmat sosiaalisesta kuntoutuksesta ja sosiaalisen kuntoutuksen työryhmäprosessin tuottamista esityksistä ovatkin vasta ensimmäisiä askelia palvelun toteuttamisessa ja kehittämisessä. Työryhmän esittämät toimenpiteet ja linjaukset antavat kehityksen sille, miten kainuulaista sosiaalisen kuntoutuksen mallia voidaan lähteä viemään eteenpäin. Jotta sosiaalisesta kuntoutuksesta tulee aidosti palvelu, joka edistää haastavissa elämäntilanteissa olevien kainuulaisten nuorten ja aikuisten osallisuutta ja sosiaalista toimintakykyä ja kaventaa myös sosioekonomisia terveyseroja, on palvelun kehittämiseen ja toteuttamiseen sitouduttava pitkäjänteisesti ja varattava siihen riittävät resurssit.

Työryhmän esitysten vieminen käytäntöön edellyttää nyt alkaneen yhteisen työskentelyn jatkamista. Työskentelyn seuraava tavoite voisi olla valita esityksistä ne toimenpiteet, joita lähdetään ensimmäiseksi tarkentamaan ja toteuttamaan. Samalla olisi hyvä konkretisoida esityksiä ja tehdä käytännön työsuunnitelmaa ja aikataulua niiden toteuttamiselle. Koska sosiaalihuoltolain tarkoituksena on edistää asiakaskeksisyyttä/-lähtöisyyttä sosiaalihuollon palveluissa, on tämä näkökulma tärkeää pitää mukana. Kainuun sotella on jo olemassa työmalleja kehittäjäasiakkaitten ottamisesta mukaan palvelujen kehittämiseen ja näitä työmalleja kannattaa sosiaalisen kuntoutuksen palvelun kehittämisessä ja toteuttamisessa hyödyntää.

Sosiaalisen kuntoutuksen palveluja ja työkäytänteitä voidaan viedä eteenpäin käytännön työskentällä ja perustyössä hyödyntämällä jo olemassa olevia kehittämis- ja yhteistyörakenteita (esimiestyö, tiimikokoukset, kehittämisspäivät, toimijoitten yhteistyöryhmät kunnissa, Kainuun soten koulutusyksikön toiminta, yhteiset koulutusprosessit ym.). Näiden rinnalla asioita voidaan viedä eteenpäin myös hankemuotoisesti, jos sellaiseen vaihtoehtoon päädytään.

Hankemuotoisen kehittämistyön lähtökohtana tulee olla perustyössä ja organisaatioissa tapahtuvan kehittämis- ja muutostyön tukeminen ja tehostaminen kehittämishankkeen resursseja hyödyntäen. Hankkeen tuki sosiaalisen kuntoutuksen palvelun kehittämisessä voisi kohdentua esimerkiksi sosiaalisen kuntoutuksen osaamisen ja työorientaation kehittämiseen, asiakkaitten roolin vahvistamiseen palvelujen kehittämisessä sekä toimijaverkoston yhteistyön tukemiseen.

Tällä hetkellä sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen kehittämistä, järjestämistä ja tuottamista rajoittaa resurssipula. Kainuun soten aikuissosiaalipalvelujen työaika ei riitä nykyisellään sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseen ja toteuttamiseen siinä laajuudessa, mitä asiakkaiden tuen tarpeet ja Kainuun tilanne edellyttäisivät. Sosiaalisen kuntoutuksen hankkeella voitaisiin vahvistaa resursseja ja sosiaalisen kuntoutuksen toimintapohjaa tulevaisuuteen päin. Hanke voisi luoda perustaa sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallille Kainuun soten alueella.

Hankkeessa olisi hyvä tehdä ja kehittää sosiaalisen kuntoutuksen asiakastyötä yhdessä perusorganisaatioiden kanssa siten, että hanke rakentuu perusorganisaatioiden sisään ja nivoo yhteen eri organisaatioita ja toimijoita. Hankkeen suunnittelu tulisi tehdä yhdessä perusorganisaatioiden edustajien kanssa ja juurruttaa hankkeen toiminta perusorganisaatioihin.

Sosiaalisessa kuntoutuksessa resurssitarvetta on yli sektorirajojen tapahtuvalle toiminnalle ja kehittämiselle. Hankesuunnittelussa ja toteutuksessa tulisi olla edustus Kainuun sotesta (aikuissosiaalipalvelut, vammais- ja lapsiperheiden sosiaalipalvelut, riippuvuuksien- ja mielenterveyspalvelut ym.), Kainuun TE-toimistosta, Kainuun TYP:stä, kunnista sekä kolmannelta sektorilta. Hankkeeseen olisi hyvä liittyä aikuisten osatyökykyisten asiakkaiden osuvan ohjauksen kehittäminen sekä palvelujen kohdentamisen kehittäminen.

Nykyisin Kainuun TE-toimistossa ja Kainuun soten aikuissosiaalityössä on paljon asiakkaita, joilla ei ole työ- ja toimintakykynsä puolesta valmiuksia työ- ja koulutusmarkkinoille, mutta jotka ovat työttömänä työnhakijana. Asiakkaiden tulisi saada oikeaan aikaan sopivat palvelut. Rakenteellisesti tulisi olla olemassa riittävät palvelut eri tuen- ja palvelutarpeiden perusteella. Työ- ja koulutuselämään myöhemmin suuntaavilla asiakkailla on palvelutarvetta työ- ja koulutusvalmiuksia edistävien palvelujen saamiseen ja tämä osa-alue olisi luontevasti yksi kehittämishankkeen alue.

Mahdollisessa kehittämishankkeessa tavoitteena voisi olla myös rakenteellisen sosiaalityön edistäminen ja osaamisen kehittäminen Kainuussa sosiaalihuoltolain mukaisesti. Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmäprosessin painopiste oli siinä, miten sosiaalisen kuntoutuksen palveluilla voidaan vastata erilaisiin sosiaaliseen toimintakykyyn ja osallisuuteen liittyviin tuen tarpeisiin ja miten nämä palvelut tulisi järjestää. Rakenteellinen sosiaalityö ja ylipäänsä laajemmat syrjäytymistä ennalta ehkäisevät rakenteelliset kehittämistarpeet ja ratkaisut eivät olleet varsinaisena tavoitteena tässä työskentelyssä. Jatkossa on kuitenkin tärkeää huolehtia siitä, että Kainuussa tehdään myös rakenteellista sosiaalityötä. Rakenteellisen sosiaalityön tulee nivoutua sosiaalihuollon ja sosiaalisen kuntoutuksen palveluihin niin, että se tuottaa tietoa asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisesta merkityksestä, määrittelee tavoitteellisia toimia ongelmien korjaamiseksi ja tuo sosiaalipalvelujen ja sosiaalisen kuntoutuksen asiantuntemusta politiikan ja päätöksenteon avuksi.

Hankemuotoisesti kehitettävän kokonaisuuden tarkentaminen on erittäin ajankohtaista. ESR-hankerahoituksen hakuaika päättyy lokakuun alussa. Sosiaalisen kuntoutuksen hankemuotoiseen kehittämiseen soveltuisivat hyvin ainakin sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvän osaamisen kehittäminen, sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvien ryhmien ja matalan kynnyksen toiminnan kehittäminen ja koordinointi sekä työ- ja toimintakyvyn selvittämisen sekä eläkeselvittelyasioiden edistäminen. Hankemuotoinen kehittäminen täytyy kuitenkin nivota heti perusorganisaatioihin, jotta kehittäminen tapahtuu yhdessä eri tahojen kanssa ja kehitettävät asiat juurtuvat perusorganisaatioiden työhön ja kehittämisellä saadaan aikaan uusia toimintatapoja ja -malleja. Perusorganisaatioiden tulee sitoutua siihen, että hankkeena aloitettu toiminta juurrutetaan ja siihen varataan riittävät resurssit tehtävävakanssien, toiminnan rahoituksen ym. muodossa. Kainuun sotien alueella tulee selkiyttää sosiaalisen kuntoutuksen rahoitukseen liittyviä asioita sekä tahoja, jotka järjestävät ja tuottavat toiminnallista sosiaalista kuntoutusta.

Kainuun sotessa ja perhepalveluissa tulee jatkaa sen työstämistä, mitä sosiaalinen kuntoutus on, mitä sosiaalisen kuntoutuksen selvittämisprosessissa esiin nostetut esitykset tarkoittavat ja mitä missäkin tehdään. Jatkossa Kainuun sotien perhepalveluissa tarvitaan sosiaalisen kuntoutuksen asioiden yhteenkokoamista ja tarkentamista. Toisaalta jatkossa on tärkeä huomioida myös muut toimijat: kunnat, järjestöt ja yrityksetkin. Perhepalvelujen eri vastuualueilla on tarpeen työstää sosiaalisen kuntoutuksen asioita eteenpäin kunkin vastuualueen viitekehityksessä. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen liittyy myös Kainuun sotien perhepalvelujen strategiatyöhön ja suunnitteluun ja tulee huomioida niissä. Sosiaalisen kuntoutuksen selvittämisprosessi keväällä 2016 toi esiin paljon asioita, jotka ovat olleet haasteita Kainuussa jo pitkään. Niihin ei voi mikään taho yksin vastata. Rakenteellisiin asioihin vastaamisessa tarvitaan eri tahojen yhteistä työtä ja resurssointia.

Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmäprosessissa oli mukana julkishallinnon (kunta, valtio) ja kolmannen sektorin toimijoita (järjestöt). Prosessissa ei ollut mukana yksityisen sektorin yrityksiä ja palveluntuottajia. Tulevaisuudessa kuitenkin juuri yksityisen sektorin merkitys sotepalveluiden tuottajana näyttää lisääntyvän ja vahvistuvan. Suomen hallitus katsoo, että sosiaalihuollossa valinnanvapaus soveltuu huonosti julkista valtaa sisältäviin toimenpiteisiin, mutta monissa muissa sosiaalipalveluissa valinnanvapaus on hyvä väline vahvistaa asiakasosallisuutta ja itsemääräämisoikeutta. Tulevilla muutoksilla voidaan ennakoita olevan vaikutuksia myös sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen järjestämiseen ja se tulee jatkossa ottaa huomioon myös kainuulaista sosiaalista kuntoutusta kehitettäessä, kunhan hallituksen linjaukset valinnanvapauden toteutumisesta tarkentuvat. (http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/hallitus-haluaa-asiakaslahtoisien-valinnanvapausmallin).

Liitteet

- Liite 1 Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmätyöskentelyyn ja alueellisiin kuntatyöpajoihin osallistuneet
- Liite 2 Alueellisten kuntatyöpajojen tuotokset
- Liite 3 sosiaalisen kuntoutuksen työryhmän ryhmätöiden tuotokset sosiaalisen kuntoutuksen visioista ja niihin pääsemisestä
- Liite 4 esy eli elämäntilanteen selvittämissympyrä
- Liite 5 THL:n Hyvinvointikompassi 2016 Kainuu-muu maa

Liite 1 Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmätyöskentelyyn ja alueellisiin kuntatyöpajoihin osallistuneet

Sosiaalisen kuntoutuksen työryhmätyöskentelyyn osallistuneet:

Ahola-Anttonen Päivi, perhepalvelupäällikkö, aikuissosiaalipalvelut / Kainuun sote
Anttonen Kristiina, johtava sosiaalityöntekijä / Kainuun sote
Hankosalo Timo, hankejohtaja/ projektipäällikkö, Virta II-hanke / Kainuun sote
Heikkinen Joonas, etsivä nuorisotyöntekijä, perusopetus- ja nuorisopalvelut / Kajaanin kaupunki
Heikkinen Matti, perhepalvelujohtaja / Kainuun sote
Heikkinen Miia, kuntoutusohjaaja, vammaispalvelut / Kainuun Sote
Helttunen Erja, hankesuunnittelija, Paljon tukea tarvitsevat, paljon palveluja käyttävät- hanke / Kainuun sote
Hintikka Satu, kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja / Kainuun sote
Huotari Anne, johtaja, Työvoiman palvelukeskus / Kajaanin kaupunki
Juntunen Veera, projektisuunnittelija, Virta II-hanke / Kainuun sote
Juppi Tarja, lastensuojelun vs. vastuualuepäällikkö / Kainuun sote
Karhu-Härkönen Kaisa, kuntouttavan työtoiminnan esimies / Kainuun sote
Karasti Outi, starttipajaohjaaja, perusopetus- ja nuorisopalvelut, Nuppa –hanke
Karinkanta Anne, psykologi, aikuisten mielenterveyspalvelut / Kainuun sote
Kainulainen Karoliina, lastensuojelun sijaishuolto / Kainuun sote
Korhonen Anne, koordinaattori, NUPPA-hanke, perusopetus- ja nuorisopalvelut / Kajaanin Kaupunki
Leinonen Maija, projektisuunnittelija, Virta II-hanke / Kainuun Sote
Parviainen Tuula, asiantuntija, työvoimanpalvelukeskus, TE- palvelut /Kajaani
Pohjola Eija, sosiaalityöntekijä, TYP / Kainuun sote
Pyrrö Eija, nuorisosihtööri, perusopetus- ja nuorisopalvelut / Kajaanin kaupunki
Ruokolainen Marja-Liisa, sosiaalialan erikoissuunnittelija, kehittämis- ja suunnitteluyksikkö / Kainuun Sote
Suorsa Eija, johtava sosiaalityöntekijä, vammaispalvelut / Kainuun sote
Tampio Arja, kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja /Kainuun sote
Tuomenharju Minna, kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja / Kainuun sote

Kuhmo-Sotkamo-alueellisen kuntapajan osallistajat 6.4.2016 Sotkamon terveyskeskus

Pääkkönen Tarja, Kainuun sote, vammaispalvelut
Määränen Satu, eSosiaalityön opiskelija
Juntunen Ritva, Kuhmon kaupunki, kuntouttava työtoiminta
Malinen Anne, Kuhmon ev.lut srk
Pääkkönen Raija, Kainuun sote, TYP/Kuhmo
Tuikka Anne, Kainuun sote, aikuissosiaalityö
Tampio Arja, Kainuun sote, kuntouttava työtoiminta/ Sotkamo
Pulkinen Anja, Kuhmon kaupunki, työllisyyspalvelut
Cederqvist Suvi, harjoittelija, Kainuun sote, Sotkamo mt-palvelut
Malinen Sirpa, Kainuun sote, aikuissosiaalityö/ Sotkamo
Vilka Jaana, Kumppaniksi ry/ Sotkamo
Toivanen-Närhi Ulla, Kuhmon kaupunki, kuntouttava työtoiminta
Haverinen Mari, Kuhmon kaupunki, Green Care-hanke
Määttä Nina, Kainuun sote/ sosionomi-opiskelija
Tervo Sirpa, Kainuun sote, aikuissosiaalityö/ Sotkamo
Heikkilä Timo, Kuhmon kaupunki, vapaa-aikapalvelut
Hintikka Satu, Kainuun sote, kuntouttava työtoiminta/ Sotkamo
Piirainen Silja, Kuhmon kaupunki, etsivä nuorisotyö
Moilanen Marjo, Sotkamon kunta/ sosionomi-opiskelija
<i>Työpajavetäjät Karhu-Härkönen Kaisa, Leinonen Maija ja Juntunen Veera</i>

Paltamo-Ristijärvi alueelliseen kuntapajan osallistujat 7.4.2016 Paltamon kunnantalo

Moilanen Kreeta, Kainuun sote, kuntouttava työtoiminta/ Paltamo
Kela Tiina / Kainuun sote, kuntouttava työtoiminta/ Ristijärvi
Tolonen Satu, Kainuun sote, aikuissosiaalityö/ Kajaani ja Ristijärvi
Koskela-Leinonen Annu, Kainuun sote, aikuissosiaalityö/ Paltamo ja Ristijärvi
Luiro-Juntunen Tanja, Paltamon työvoimayhdistys
Hiltunen Pia, Paltamon työvoimayhdistys
Tampio Arja, Kainuun sote, kuntouttava työtoiminta/ Sotkamo

Hintikka Satu, Kainuun sote, kuntouttava työtoiminta/ Sotkamo
<i>Työpajavetäjät Karhu-Härkönen Kaisa ja Hankosalo Timo</i>

Kajaani alueellisen kuntapajan osallistujat 5.4.2016 Atima

Seppänen Minna, aikuissosiaalityö, Kainuun Sote
Kinnunen Tuula, sosiomoniharjoittelija
Kela Tuula, aikuissosiaalityö, Kainuun Sote
Mikkonen Carolina, aikuissosiaalityö, Kainuun Sote
Sarhaluoma Leila, TYP
Pohjola Eija, TYP
Rautiainen Lea, maahanmuuttajapalvelut, Kajaanin kaupunki
Juntunen Emma, maahanmuuttajapalvelut, Kajaanin kaupunki
Jääskeläinen Mari, Välke-hanke, Kajaanin kaupunki
Tahvanainen Raija, Kajaanin Työvoimayhdistys ry
Vatula Anneli, Kajaanin Työvoimayhdistys ry
Krökki Tuomo, Kumppanksi ry
Leinonen Tuomas, Kumppaniksi ry
Huotari Sini, Naksu-hanke, Kajaanin seurakunta
Huttunen Sanna, Naksu-hanke, Kajaanin seurakunta
Kärki Mervi, Kajaanin kaupunki
Määttä Nina, sosionomiopiskelija
Karasti Outi, Kajaanin kaupunki
Kinnunen Jarmo, Kajaanin kaupunki
Pyrrö Eija, Kajaanin kaupunki
Kaivola-Heikkinen Marja, Kajaanin kaupunki
Korhonen Anne, Kajaanin kaupunki
Hakkarainen Maria, Kajaanin seurakunta, Naksu-hanke

Matilainen Anne, Kajaanin seurakunta, Naksu-hanke
Karvinen Marja-Leena, Kainuun sote
Salo Saija, Kainuun sote
Mikkonen-Hannikainen Katja, Kainuun sote/ kuty
Tuonainen Sari, Kainuun Sote / kuty
Joona Maria, Nuorten ystävät ry, Tönäri
Ilvonen Susanne, Nuorten ystävät ry, Tönäri
Tolonen Satu, aikuissosiaalipalvelut, Kainuun Sote
Huotari Anne, Kajaanin kaupunki, TYP
Heikkinen Joona, Kajaanin kaupunki, etsivä nuorisotyö
Moilanen Marjo, sosionomiopiskelija
<i>Työpajavetäjät Karhu-Härkönen Kaisa, Juntunen Veera, Leinonen Maija ja Hankosalo Timo</i>

Hyrynsalmi-Suomussalmi alueellisen kuntapajan osallistujat 7.4.2016 Suomussalmen kunnantalo

Saastamoinen Minna, Kujelma-hanke, Suomussalmen kunta
Korja-Schepel Päivi, Suomussalmen keskus
Vilenius Olli-Pekka, Kainuu sote, riippuvuuksien hoito
Paasimaa Riikka, aikuissosiaalityö, Kainuun Sote
Anttonen-Sirkkala Kaisu, Paltamon työvoimayhdistys ry
Seppänen Sanna, Suomussalmen kunta
Järvenpää Eija, Suomussalmen kunta, nuorisopalvelut
Huotari Juha-Matti, Suomussalmen kunta
Karjalainen Arto, Kainuun sote
Kinnunen Asta, Suomussalmen kunta
Hintikka Satu, Kainuun sote
Leinonen Helena, Kujelma-hanke
Huvi Tero, Paltamon työvoimayhdistys ry

Juntunen Laura, Kainuun sote
Mäkeläinen Tero, Kainuun sote
Tampio Arja, Kainuun sote, kuty
Moilanen Matti, A-kiltojen liitto ry, Ylä-Kainuun A-kilta
Oikarinen Arja, Kainuun TE-toimisto
Penttinen Marja-Leena, TYP / Kainuun sote
Mykkänen Erja, riipp.hoito , Kainuun sote
Seppänen Arja, Kainuun TE-toimisto
<i>Työpajavetäjät Karhu-Härkönen Kaisa ja Leinonen Maija</i>

Liite 2 Alueellisten kuntatyöpajojen tuotokset

Tilannekuva hahmotettiin alueellisissa työpajoissa seuraavasti:

Kajaani

- ◆ Sosiaalitoimella vastuu, mutta toteutusta haittaa resurssipula, henkilöstön vaihtuvuus ongelmana, pitkät jonotusajat.
- ◆ Puuttuu sosiaalisen kuntoutuksen paikat minne ohjata
- ◆ Kokonaisuus toimii sekavasti, päällekkäisyyttä, pirstaleisuus, muilla palveluilla paikkaillaan
- ◆ Toisaalta verkostot toimivat hyvin

Kuhmo-Sotkamo

- ◆ Palvelut hajallaan ja riittämättömät
- ◆ Perusterveydenhuolto erityisen erillään: työttömän tarpeet eivät selvillä (sairaslomat, kuntoutus)
- ◆ Asiakkaista ei kukaan ota koppia
- ◆ Raja-pinta-asiakkaita pompotellaan
- ◆ Arjen tukeen liittyviä palveluja on nuorille hyvin tarjolla (tukeeko arkipäivän toiminnoista suoriutumista?)

Ristijärvi-Paltamo

- ◆ Yhteistyöllä yritetään toimia
- ◆ Kolmas sektori aktiivinen
- ◆ Sosiaalinen kuntoutus tällä hetkellä osa kuntouttavaa työtoimintaa
- ◆ Nuorten ryhmä torstaisin toiminut hyvin
- ◆ Suunnitelmallisesti

Hyrynsalmi-Suomussalmi

- ◆ Hyvä yhteistyö ja verkostot toimivat
- ◆ Asiakkaiden siirtymät palveluketjussa ◆"Vaaranpaikkoja" ◆ tieto asiakkaan tilanteesta ja jo tehdyt selvitykset eivät aina siirry, esim. oppimisvaikeuksiin liittyvä tieto
- ◆ TE-toimisto – Kela ◆ puhelinneuvonta toimii
- ◆ Tukihenkilötoimintaan määrärahaa varattu liian vähän, tukihenkilöt ovat ylityöllistettyjä
- ◆ Etsivä nuorisotyö toimii kaikissa Kainuun kunnissa, monilla ohjaajilla on kuitenkin määräaikainen sopimus, joka tuo vaihtuvuutta
- ◆ Työpajatoimintaa ei ole joka kunnassa

Alueellisissa työpajoissa tulevaisuuden tarpeita hahmotettiin seuraavasti:

Kajaani

- ◆ Aikuissosiaalityön roolin selkiyttämistä ja resursseja
- ◆ Kriteeristö pitäisi selvittää, ketkä ovat sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaita
- ◆ Tavoitteellista toimintaa
- ◆ Aittoa pitkittäisvastuun ottamista, omatyöntekijää
- ◆ Asiakkaan kokonaisuuden huomioimista, asiakasprosesseihin selkeyttä, ei katkoksellisuutta
- ◆ Ohjausta arkielämän taitoihin, asumisen ohjausta, tulevaisuuteen valmentamista, jalkautuvaa työtettä
- ◆ Tarvitaan pajatoimintaa, myös pitkäkestoista
- ◆ Tarvitaan ryhmätoimintaa: omatyöntekijän tuki myös ryhmätoiminnan aikana, toiminnallisia ryhmiä (myös päihdekuntoutujille), vertaistuellisia ryhmiä
- ◆ Jalkautuvaa toimintaa
- ◆ Terveystuon palvelut: terveysneuvontaa, päihdeasiakkaille palveluja, avokatkaisu ja päihdeavokuntoutus
- ◆ Perusterveydenhuollon tiivistä yhteyttä sosiaalipalveluihin
- ◆ Yhteistyön parantaminen: palveluiden yhteensovittamista, läpivirtaavuutta ja etenevyyttä. Johdonmukaista saattamista vaihtamista, enemmän tiedottamista, pysyviä rakenteita

Kuhmo-Sotkamo

- ◆ Kuka on päävastuussa sos.kuntoutuksen prosessista?
- ◆ Mahdollisuus pitkäaikaiseen tukeen
- ◆ Palvelut pitäisi löytyä yhdestä paikasta, pitäisi tietää mitä kukin tarjoaa
- ◆ Siirtymisiin tuki
- ◆ Kaikenikäisille tarvitaan palveluja
- ◆ Arjen tukea tarvitaan enemmän ja lähemmäksi asiakasta
- ◆ Kokonaisvaltaista palvelutarpeen arviointia
- ◆ Omatyöntekijä
- ◆ Matalan kynnyksen palvelut
- ◆ Yhden luukun palvelut
- ◆ Ryhmätoiminta
- ◆ Avoin aikuisten päivätoimintapaikka

- ◆ Tuetun asumisen palvelut
- ◆ Tukihenkilötoiminnan kehittäminen
- ◆ Yksilöohjausta
- ◆ Työhönvalmennusta vastavalmistuneille
- ◆ Yhteistyötahot virtuaalimaailmassa eläville nuorille
- ◆ Sosiaalisten taitojen kehittäminen Green Care -menetelmin

Ristijärvi-Paltamo

- ◆ Tukiasuminen
- ◆ Tukihenkilötoiminta heikommassa asemassa oleville
- ◆ Matalan kynnyksen päivätoimintapaikat
- ◆ Nuorille kohtaamispaikka, missä ohjattua toimintaa
- ◆ Valmennusta itsenäiseen asumiseen
- ◆ Päihde- ja mielenterveyspalveluihin vertaistukiryhmiä
- ◆ Arjen pelastajat
- ◆ Yhteistyön lisääminen entisestään
- ◆ Kokonaisvaltaisuutta
- ◆ Moniammatillisuutta esim. päihde- ja mielenterveyspalvelut osaksi sosiaalista kuntoutusta
- ◆ Asiakas joutuu mahdollisimman vähän kulkemaan luukulta luukulle
- ◆ Kasvotusten tapahtuvaa neuvontaa ja ohjausta esim. virastojen lomakkeiden täyttäminen
- ◆ Kaikkien eri tahojen työ tärkeää ja sen ymmärtäminen
- ◆ ”Aikuisten etsivä työ”: osa haluaisi osallistua eri palveluihin, mutta kulkeminen estää -> miten turvataan jatkossa muissa palveluissa?

Hyrnsalmi-Suomussalmi

- ◆ Päivätoiminta ◇ erilaisia ryhmiä nuorille ja aikuisille
- ◆ Asumisen ohjauksen palvelu, tukiasuntotoiminta, nuorten tuettu asuminen
- ◆ Peruskouluun yläkouluikäisille ohjausta arkipäivän toimintoihin
- ◆ Kansalaisopiston toimintojen suuntaaminen päiväaikaan esim. nuorille
- ◆ Toimintoja myös ilta-aikaan ja viikonloppuisin ns. virka-ajan ulkopuolella, kohtaamispaikkoja ”olohuoneita” ilman ikärajoja, päihdeeton pubi

- ◆ Avoimia eri toimijoitten yhdessä toteuttamia avoimia ryhmiä, joissa asiakkaat itse suunnittelevat toimintaa, kuten Hyrynsalmella
- ◆ Tukityöllistettyjen sosiaalisen vuorovaikutuksen tukeminen esim. yksilöohjaukselle tukityön aikana
- ◆ Asiakkaiden osallistaminen palveluiden kehittämiseen on olennaista
- ◆ Työparityöskentelyä & verkostotyöskentelyä voisi tehostaa entisestään
- ◆ Asiakslähtöisesti: joustavasti, olla helposti saataville /käytettävissä
- ◆ Teeman mukaan toteutettavia ryhmiä ja toimintoja, jotka eivät lokeroi tai leimaa osallistujia; esim. ”Tehdään ruokaa” - ryhmä
- ◆ Nuorille ”velvoittavaa” pidempikestoista toimintaa, samoin aikuisille

Liite 3 sosiaalisen kuntoutuksen työryhmän ryhmätöiden tuotokset sosiaalisen kuntoutuksen visioista ja niihin pääsemisestä

Työryhmässä tulevaisuuden tarpeita käsiteltiin ryhmätehtävien kautta. Ryhmätehtävien pohjana olivat neljä sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvää visiota ja kysymykset siitä, miten niihin päästään ja mitä visioiden saavuttamiseksi tarvitaan eri toimijoilta. Visiot laadittiin vastauksena aluetyöpaajoista ja asiakashaastatteluista nousseisiin haasteisiin ja ongelmiin.

Teema 1

Visio: "Sosiaalisen kuntoutuksen palveluun sisältyy prosessivastuu ja asiakkaalle nimetään omatyöntekijä"

- Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen työnjaon selkeyttäminen helpottaisi omatyöntekijän nimeämistä
 - o Tähän päästään syksyllä, ensi vuoden alusta olisi valmis
- TYP:ssä on nimetty omatyöntekijä: silloin kun asiakkuus siirtyy perussosiaalityöstä TYP:iin niin silloin omatyöntekijä nimetään TYP:stä mutta mm. toimeentulotuki hoidetaan perussosiaalityössä
- Myös sosiaalitoimesta nimetään, mutta jos asiakkuus on jo mielenterveyden palveluissa niin omatyöntekijä tulee sieltä sosiaalitoimen tueksi
 - o Kuka loppupeleissä toteuttaa sosiaalista kuntoutusta? Voiko omatyöntekijä olla joku muu kuin sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja?
- Mielenterveyspalveluissa tapauskohtainen työryhmä nimetään asiakkaalle, siihen kuuluu lääkäri ja omahoitaja sekä asiakas, joka tulee palveluun
- Eriytyistä tukea tarvitsevien ryhmät tarvitsevat oman työntekijän
- Työntekijöiden on ymmärrettävä, että kaikki toimivat saman asiakkaan asialla yhteisesti
- Omatyöntekijä on päävastuussa prosessin eteenpäin viemisestä
- Asiakas tietää kenen kanssa hän työskentelisi ja hänestä tulisi omatyöntekijä, asiakas saisi valita omatyöntekijän
 - o Miltä pohjalta asiakkaat valitsevat omatyöntekijän? Voiko sen valita verkostosta?
 - o Yhtenäiset työntekijät koko Kainuun sotessa eri sektoreissa, jotka toimisivat sosiaalisen kuntoutuksen omatyöntekijänä
- Asiakas määrittää palvelutarpeensa, vaatii ajattelutavan muutosta
 - o myös toimintatavan muutos: mennään kotiin, ei salassapidon taakse
- Vaatii ajan antamista asiakkaalle, suunnitelmallisuutta
- Työntekijä ei kiirehdi asiakkaan asioissa -> asiakkaalle aikaa ajatella ja hoksata itse sekä työntekijälle aikaa kuulla ja kuunnella
- Jotta omatyöntekijä toimisi edellyttää sekä moniammatillisuutta että luomuverkoston huomioimista: myös vertaistuki
- Kohdennetaan aikuissosiaalityön resurssit sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaille, ei "työhallinnon" työllisyyden palveluihin

Teema 2

Visio: "Kaikki asiakkaan palvelut (sosiaalisen kuntoutuksen palvelut ja muut palvelut) toimivat hyvin yhteen asiakkaan kannalta ja vievät asiakkaan tilannetta eteenpäin samansuuntaisesti hänen tavoitteidensa ja toiveittensa pohjalta."

- Palvelutarpeen arviointi & suunnitelma: suunnitteluvaihe tulisi tehdä moniammatillisesti (esim. mielenterveyspalveluiden kanssa, mielenterveyspalveluissa asiakaskohtainen työryhmä)
 - o Nämä tavoitteet kulkisi asiakkaan mukana eri tahoille
 - o Omatyöntekijä kokoaisi / pitäisi käsissään sosiaalisen kuntoutuksen suunnitelmaa
- Tuleeko toimija / lähettävä taho asiakkaan mukana uuteen tahoon?
- Perinteisesti verkosto on kutsuttu asiakkaan asioihin asiakkaan luvalla
 - ➔ Tavoite mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, muuten voi tulla päällekkäisiä suunnitelmia ja eri työntekijät voivat lähteä viemään prosessia eri suuntaan
 - o Asiakkuus kuitenkin säilyy, vaikka tulee muita tukipalveluita: omatyöntekijällä koordinointi ja prosessivastuu
 - o A ja O, että toimijaverkostossa kukin vastaa omasta tahostaan ja muistaa samalla, että asiakas on keskiössä
 - o Isoissa asiakaspalavereissa on riskinä, että asiakkaan ääni ei tule kuuluviin: oleellisten osallistujien rajaus, on kyse herkistä asioista, joten isossa verkostossa ei välttämättä uskalla puhua
- Verkostojen tiivistäminen: asiakkaan tarpeita vastaavat verkostot, joissa tavoitteena on voimaannuttaa asiakasta. Tällöin täytyy tuntea toimijaverkoston työtavat, jotta voitaisiin tehdä yhteisiä toimintatapoja ja hyödyntää toisten tekemiä palvelutarpeen arvioita ja suunnitelmia.
- Päihde- ja mielenterveystyössä käytössä Effic, sosiaalityössä ja kuntouttavassa työtoiminnassa Pro Consona
 - o Eri ohjelmat vaikeuttavat tiedon siirtymistä, jos olisi sama ohjelma, asiakkaan luvalla voisi vaihtaa tietoa kätevämmiin
- Toimeentulotukipainotteisuus ollut sosiaalityössä
 - o Akuutteja asioita tulee paljon (sähköt poikki, ei asuntoa): suunnitelmallinen tekeminen on kärsinyt
 - o Välitystili on puuttunut Kajaanista, johon liittyy myös talousasioiden neuvonta ja tuki, tämä voisi vähentää myös edunvalvonnan tarvetta. Tarkoitus laittaa talousarviovalmisteluun.
- Sosiaalitoimen rooli jatkossa, kun toimeentulotuki siirtyy Kelalle
 - ➔ Toisaalta: Kelan kanssa paikallinen yhteistyö: Kela ohjaa sosiaalityöhön asiakkaita, harkinnanvarainen toimeentulotuki edelleen sosiaalityössä
 - o Miten innokkaasti asiakkaat ryhtyvät prosesseihin, jos siihen ei liity taloudellisia asioita?
 - o Ovatko työntekijöiden hyvinä tai tarpeellisina näkemät asiat niitä asiakkaiden kannalta?
 - o Ajallista resurssia voisi olla ehkä enemmän toimeentulotuen siirron jälkeen, miten saadaan asiakkaat houkuteltua?
 - o Esim. Tönäri: asiakkaiden kiinnittymisessä haastetta, vaikka saatettaisiin ym. mutta sosiaalisen kuntoutuksen sopimuksen kautta sitoutuminen tapahtunut
 - o Mediassa enemmän esille sosiaalityö / sosiaaliohjaus: mahdollisimman aikaisessa vaiheessa yhteys sosiaalityöhön (ennen kuin sähköt katkeaa, pelottaa lähteä ulos kodista jne.)
 - ➔ Pitäisi olla yhtä helppoa hakeutua sosiaalityöhön / palveluihin, kuin ostaa makkara
 - o Sosiaalihuoltolain mukainen ilmoitusvelvollisuus (viranomaisen pitää tehdä omalla nimellä, yksityisillä mahdollisuus tehdä ilmoitus nimettömänä)
 - o Verkoston kautta asiakkaiden ohjautuminen sosiaalityöhön kasvaa esim. mielenterveyspalveluista
- Rajapinnat

- Vanhuspalvelujen rajapinnat?
- Eläkeselvittelyt: joku tahoo vastaa tietystä osasta prosessia nyt, mutta jos prosessi ei jatkukaan, kuka sitten vastaa jatkosta asiakkaan kanssa?
- Mielenterveyspalveluihin voi tulla tilanteita, joissa ei ole kyse mielenterveysongelmasta vaan esimerkiksi päihdeongelmasta tai omaishoitajien tilanteista
- Yhteistyö lastensuojelun kanssa
 - työkokeiluun liittyvät sosiaaliset järjestelyt (lastenhoito)
 - lapsiperheiden sosiaaliset palvelut, perhetyö ennaltaehkäisevänä palveluna, ennen lastensuojelun asiakkuutta, puuttuu
- Maahanmuuttajapalvelut tekevät yhteistyötä sosiaalityön ja mielenterveyspalveluiden kanssa
- Lain mukaan tulee kuulla asiakkaita: liittyy kilpailutuksiinkin, esim. päihdelaitoskuntoutuspaikat ainoastaan Järvenpään sosiaalisairaalassa vaikka pitäisi olla monentyyppisiä laitospaikkoja (asiakkaan tilanne määrittää)
 - päihdekuntoutus iso asia asiakkaalle -> kokonaisvaltainen kuntoutuksen tarve
 - päihdepalvelut sosiaalityön näkökulmasta riittämättömiä, myös sosiaalityössä täytyy tehdä joka tapauksessa päihdetyötä
- ➔ riippuvuuksien hoidossa tarvitaan sekä sosiaalialan että terveydenhuollon työntekijöitä
- Rajapintoja tulisi madaltaa aikuissosiaalityön, päihde- ja mielenterveystyön sekä lastensuojelun väliltä
- Nuorten yksinäisyys, aikuisilla ehkä enemmän verkostoa
 - Vespalla alkoi Hyvä Päivä –ryhmä
 - Tenho –ryhmä: 3krt/vko, kesto 3kk: Nuorille tuli ystävyyssuhteita, edistyminen näkyi. Äärettömän tärkeä.
- Ajanvaraukset TYP: sosiaalityön ja terveydenhoitajan ajoilta jäädään helpommin pois, koska niistä ei tule taloudellisia seurauksia
- Kokonaisuuden huomiointi: asiakkaan elämäntilanne, läheiset (ennen kaikkea lapset), mahdollisuus tasapainoiseen elämään varmistettava, jotta ylisukupolvisia ongelmia pystytäisiin ehkäisemään
- Ammattilaiset ammattilaisia: tiedetään työn rajat, ei halvaannuteta asiakasta / tehdä riippuvaiseksi: palveluissa tavoite tukea kuntoutumista asiakkaan itsenäiseen toimintaan
- Kaikille ei käy samat palvelut: mitä kukakin asiakas tarvitsee
 - Asiakkaan voimavarat määrittää kuntoutustavat ja kuntoutuspaikan
 - Yksilöllisyys, ryhmäpalveluissa ja kotona tehdyssä työssä
- Aikaa & motivaatiota ensin: ei tehdä valmiiksi asiakkaalle, yhdessä otetaan selvää palveluista, kuunnellaan asiakkaan tavoite ja mitä haluaa (esim. tietty ryhmä)
- Ei vaadi resursseja, vaan työtapojen muutosta: työntekijät pois toimistoista eri ympäristöihin

Teema 3

Visio: ”Asiakas saa tarvitsemaansa tukea arjen sujumiseen (asuminen, asiointi, rahankäyttö, arki-rytmi, mielekäs tekeminen, fyysinen ja psyykinen hyvinvointi ym.).”

Miten tähän tilanteeseen päästään?

Millaiset toiminnot ja palvelut on järjestettävä ja mitkä ovat niiden vastuu- ja järjestäjätahoja?

Miten palveluja arvioidaan?

Palvelutarpeiden ja tuen tarpeiden tunnistaminen:

- asiakkaan tarve tulisi paremmin tunnistaa siinä palvelussa, johon hän on hakeutunut
 - ➔ tarvitaan ohjausosaamista ja rohkeutta nähdä ja puuttua, ottaa puheeksi (esim. päih- teet, mielenterveys ja jaksaminen, väkivalta, lapset ja huoli lapsista)
 - ➔ **tarvittaisiin yhteistä koulutusta eri toimijoille aiheesta**
- karsitaan päällekkäisyyttä palveluissa: käytetään yhtenäisiä elämäntilanteen selvittämisen työkaluja ja työmalleja, tehdään selvittämisessä yhteistyötä ja moniammatillista työtä eri palveluissa
 - ➔ sovitaan yhdessä mitä ja millaisia työvälineitä ja lomakkeita käytetään esim. palvelutar- peen arvioinnissa
 - ➔ pyydetään asiakkaan suostumus siirtää tietoa muihin palveluihin, joissa hän on asiak- kaana
 - > yhteinen "lappu" vai yhteinen tapaaminen - vai molemmat?
 - ➔ "lappu" eli kirjallinen selvitys ja suunnitelma tulee olla sellainen, että se avautuu asiakkaallekin, selkeä ja ymmärrettävä!
 - ➔ **tässäkin tarvittaisiin yhtenäisiä yhteisiä koulutuksellisia prosesseja eri toimijoi- le,**
 - kun yhteisessä koulutuksessa työstettäisiin asioita, tehtäisiin työtä samansuuntai- sesti**
 - ➔ **TÄRKEÄÄ!**
- *kehitysvamma* palveluissa arjen tukitarpeitten kartoittaminen ja niihin liittyvä ohjaukselli- nen työ on perustyötä, jota tehdään koko ajan ja on tehty pitkään, koska ne ovat *lakisää- teisiä palveluja* ➔ kehitysvamma palveluissa on siis valmiita työmalleja, joita voisi hyödyn- tää myös sosiaalisen kuntoutuksen työssä ja palveluissa

Arjen tukeen liittyvistä palveluista:

- tarvitaan tukiasuntoja, joihin ohjausta, tukea ja valvontaa riittävän tiivistä; "Naksu" – hankkeen mallilla,
- tarvitaan sosiaalisia isännöitsijöitä vuokratyöehtoihin
- tukiasumisen myötä säännölliset tapaamiset nuoren kanssa, näin taataan tuki nuorelle, jonka arjen hallinta on heikkoa ➔ *asunnottomuuden ennaltaehkäisyä*
- miten Naksu –työmalli jatkuu ja laajenee hankkeen jälkeen Kainuussa ➔ tarvitaan yhteis- työtä vuokratyöehtoitten kanssa ja resursseja asumisen ohjaukseen ➔ *asunnottomuuden ehkäisyä*
- aika usein jo sillä on suuri merkitys, että joku työntekijä sitoutuu asiakkaaseen, kannustaa ja tukee häntä ja uskoo häneen!
- vammaispalveluissa on olemassa asiakkailla tarvetta asumisen ja arjen ohjaukselle henki- lökohtaisen avun palvelun lisäksi ➔ yhteistyö aikuissosiaalipalvelujen kanssa olisikin tärke- ää ja sitä tulee jatkossa lisätä
- tarvitaan kotiin jalkautuvia työntekijöitä ➔ aikuissosiaalityön muutos v.2017 alusta??
 - ➔ huom. nytkään sosiaalityöntekijät ja –ohjaajat eivät hoida perustoimeentulotukiasioita, joten resurssia ei ole siinä mielessä vapautumassa, uutta resurssia tarvitaan!
- miten kotona tehtävää työtä koordinoidaan, paljon osa-alueita, kuka tekee mitään ➔ *sosi- aali*ohjauksen *olennaista työnsarkaa*, johon tarvitaan lisää resursseja, voidaanko järjestää myös ostopalveluna
- tarvitaan eri tyyppisiin toimintoihin riittävästi lisää määrärahoja

- työparitarve jalkautuvassa työssä: nyt esim. TYP:ssa pulmana se, että TE- toimiston työntekijä ei voi / saa tehdä lainkaan kotikäyntejä ja toisaalta sekin, että tällä hetkellä TE- toimien työpanosta ollaan taas ”eriyttämässä” pois TYP:stä
- *rahankäyttö ja oman talouden hallinta* → tarvitaan lisää tukipalveluja
esim. säännöllisesti käydään (kerran kuukaudessa vaikkapa) asiakkaan kanssa raha-asioita läpi
- nuoren kanssa kotona käydään laskut ja niiden maksaminen läpi
- *tukea ruuanvalmistukseen ja terveellisempään ruokailuun* → yhteistä kaupassa käyntiä, suunnittelua ym. sekä yksilötyössä että ryhmissä
- pitäisi luoda jonkinlainen ”arjen tuen palvelupaketti”, joka olisi etuoikeus asiakkaalle
- pakko palveluissa ei ole ihan paras motivoija

Palvelujen arvioinnista:

- seurataan asiakkaan edistymistä suhteessa tavoitteisiin, jotka asiakkaan kanssa on tehty, kuten esim. vuokran säännöllinen maksaminen
- työntekijän tekemät havainnot muutoksista asiakkaan toiminnassa ja voinnissa
- aikuissosiaalipalveluissa tulisi jatkossa pystyä avaamaan selkeämmin ja konkreettisemmin palvelujen vaikuttavuutta, esim. millaisia muutoksia tukihenkilöpalvelu on tuonut asiakkaan arkeen tai muu asiakkaan kanssa tehty työ

Teema 4

Visio: ”Asiakas saa tarvitsemansa tuen sosiaalisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden alueilla (selviytyminen oman elämän rooleissa ja ihmissuhteissa, ryhmätoiminnot, osallisuutta lisäävät matalan kynnyksen palvelut ym).”

- Vaatii resursseja lisää! mutta toisaalta myös asenteen muutosta
- Tavoitteellisempaa ryhmätoimintaa: sosiaalihuollon oma palvelu (yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa)
 - o henkilökohtainen ohjaus: omatyöntekijä mukana ryhmän ohjauksessa, jos ei ohjaajana, niin tukena ryhmässä
 - o omatyöntekijä on eräänlainen luottohenkilö, joka sitouttaa käymään ryhmässä, kun ei tarvitse tutustua taas uusiin työntekijöihin
- Erilaisia teemaryhmiä
 - o taideryhmät esim. Tenho
 - o ryhmään ohjautuminen ja kiinnittyminen on ollut haaste, vaikka muuten toiminta onkin ollut onnistunutta ja saatu hyviä kokemuksia
- Avoimia ryhmätoimintoja: kolmas sektori järjestää
 - o ei ole pakko tulla tiettyinä ajankohtana, kynnyksetön paikka
 - o asiakkaiden mielenkiinnonkohteet keskiössä
 - o alku ja uskallus muihin ryhmätoimintoihin
 - o vaatii ammattitaitoa kohdata haastavia asiakkaita
- Työntekijäkeskeisyydestä asiakas- ja toimijakeskeisyyteen: vertaistukiryhmät
 - o rahoittava taho vastaa toiminnasta: esimerkiksi sote voi rahoittaa osan
 - o viranomaiset antavat työlle reunaehdot, eivät ohjaa itse ryhmää vaan vertaiset ohjaavat; omaehtoisen toiminnan tukeminen
 - o mentori – tuutori –malli: viranomaiset huolehtivat yhdessä toimijoiden kanssa toimintasuunnitelmista ja järjestää työnohjausta
- Pois kilpailuasetelmasta, jossa samoista asiakkaista kilpaillaan (kolmannella sektorilla)
 - o keskitytään omiin vahvuuksiin ja tehdään tiiviimpää yhteistyötä

- viranomaiset yhteistyön tukena
- tilojakin voitaisiin käyttää paremmin hyödyksi
- ➔ säännölliset toimijatapaamiset: aito tiedon jakaminen, informatiivinen seminaari (45min alustusta, 15min keskustelua, muutama tällainen alustus / kerta)
 - Kajaanin toimijatapaamisen malli hyvä, oikeat ihmiset paikalla, mutta tila voisi olla parempi
- Entä ne asiakkaat, joita ei saada ryhmiin? Koulukiusatut, neuropsykiatrisessa valmennuksessa olevia ym., joiden kohdalla tarvitaan paljon tukea jo siihen, että saadaan ryhmämuotoisten palvelujen piiriin
 - milloin terveystalvelujen tarve on kenties ensisijainen, ennen kuin voi ohjata ryhmään? moniammatillinen palvelutarpeen selvittäminen tärkeää, toisaalta ryhmä voi myös tukea ottamaan vastaan tarvitsemiaan terveystalveluita
 - omatyöntekijän vahva tuki ryhmään; pitkäkestoinen ohjaaminen
 - myös pitkäkestoiset ryhmät! pysyviä talveluita!
- Millä motivoidaan tulemaan ryhmään?
 - joku entinen ryhmäläinen voisi tulla kertomaan kokemuksistaan potentiaalisille ryhmäläisille
 - ryhmänohjaajan olisi hyvä tulla esittäytymään asiakkaille
 - omatyöntekijä voisi lähteä asiakkaan mukaan ryhmään tutustumaan
- Mitkä tahot vastaa talveluista?
 - aikuissosiaalityö voisi järjestää osan talveluista omana toimintana yhdessä muiden talveluiden kanssa, esim. mielenterveystalveluiden
 - NUPPA voisi vastata nuorten elämäntalveluryhmistä?
 - myös aikuisten ryhmätoiminnoille tarvittaisiin pysyviä talvelurakenteita (mielenterveystalveluissa on jo olemassa)
 - päiväkeskuksen, Itellisten, Cityseurakunnan, Tönärin ym. rahoitus usein katkolla, osalta loppunut jo kokonaan, joten aikuissosiaalityössä pitäisi olla määräraha, jolla ostaa pitkäkestoisikin ylläpitäviä talveluilta näiltä toimijoilta
 - olisiko rahoitus hyvä järjestää toisin, kuin ostamalla yksittäisille asiakkaille talveluita? olisi, mutta ei mene läpi budjettiehdotuksissa

Liite 4 esy eli elämäntilanteen selvittämispyyrä

Kainuun soten Virta II-hanke on kehittänyt Elämäntilanteen selvittämispyyrä-mallin. Tarkka esittely mallista löytyy oheisen linkin kautta ja myöhemmin avataan pääkohdat mallista ja sen käyttötarkoituksesta.

<https://www.innokyla.fi/web/malli2668140>

Palvelutarpeen arvioinnin / elämäntilanteen jäsenyyksen vaihe

Tämän vaiheen työtä ohjaa dialoginen ja voimavarakeskeinen työote. Päämääränä on päästä asiakkaan kanssa yhteiseen ymmärrykseen hänen elämäntilanteesta. Aluksi tärkeintä on muodostaa yhteys asiakkaan ja omatyöntekijän välille. Avain yhteyden syntymiseen on työntekijän ja asiakkaan kohtaamisessa. Työntekijä auttaa asiakasta jäsentämään omaa elämäntilannettaan kysymisen ja kuuntelemisen kautta. Elämäntilanteen hahmottaminen tapahtuu Esyn osa-alueista keskustelemalla ja väittämiin vastaamalla. Kaikki Esyn osa-alueet käydään läpi. Työntekijä kirjaa ylös jokaisesta osa-alueesta asiakkaan vahvuudet ja voimavarat. Työntekijä laatii tapaamisten päätteeksi yhteenvedon asiakkaan elämäntilanteesta, jossa eritellään asiakkaan elämäntilanteen vahvuudet, voimavarat ja tuentarpeet. Yhteenvedo toimii tavoitekeskustelun pohjana. Tapaamisten väli on hyvä pitää tiiviinä.

Tavoitteen asettelun ja suunnitelman kirjaamisen vaihe

Tämän vaiheen työtä ohjaa ratkaisukeskeinen työote. Tavoitteena on saada nuori asettamaan toiminnallisia tavoitteita suhteessa niihin elämänosa-alueisiin joihin hän haluaa muutosta, joissa hän haluaa toimia paremmin tai mitä hän haluaa oppia tekemään paremmin. Tavoitteen asettelun vaiheessa asiakkaan kanssa käydään keskustelua yhteenvedosta: vahvuuksista, voimavaroista, toiminnasta ja tuentarpeista. Asiakas valitsee ne Esyn osa-alueet joihin hän toivoo muutosta. Tärkeää on konkretisoida valittujen osa-alueiden tavoitteet teoiksi, toiminnaksi ja kiinnitettyä ne asiakkaan arkeen. Käydään myös keskustelua niistä henkilöistä jotka voivat olla tukemassa asiakasta tavoitteiden toteutumisessa. Tämän pohjalta työntekijä kutsuu yhteiseen työskentelyyn asiakkaan kanssa nimetyt henkilöt. Verkoston kokoontumisessa käydään läpi asiakkaan toiveet, tavoitteet ja sovitaan miten kukakin tukee asiakasta missäkin asiassa.

Sosiaalisen kuntoutuksen toiminnan / palveluiden vaihe

Tämän vaiheen työtä ohjaa toiminnallisuus, lähiohjauksen työorientaatio ja yksilöllisyyden periaate. Palvelut ja toiminnot valitaan asiakkaan omakohtaisista tavoitteista käsin. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluista ja toiminnoista tehdään tarvittaessa erillinen sosiaalihuoltolain mukaisen sosiaalisen kuntoutuksen päätös. Omatyöntekijän tehtävänä on pitää yhteyttä asiakkaaseen myös toiminnan kuluessa.

Muutoksen seurannan vaihe /Vaikuttavuuden arvioinnin vaihe

Tämän vaiheen työtä ohjaa dialogisuuden ja yhteisen arvioinnin orientaatio. Työntekijän tehtävänä on auttaa asiakasta itse hahmottamaan onko hänen elämäntilanteessaan tapahtunut muutosta? Käydään tavoitteet uudelleen läpi ensin niiden Esyn teemojen kautta joihin asiakkaan tavoitteet liittyivät. Vastataan uudelleen väittämiin ja keskustellaan tämän hetkisestä elämäntilanteesta. Käydään uusi tavoitteenasettelukeskustelu ja tarkistetaan suunnitelma.

Hyvinvointikompassi

Alueellisen hyvinvoinnin seurantaan

Etusivu

Hyvinvointi

Palvelut

Väestö

Tietoa sivustosta

Suomeksi På svenska in English

Valitse alue:

Kainuu

Valitse sukupuoli:

 Yhteensä
 Miehet
 Naiset

Valitse esitystapa:

 Aikasarja
 Mittätkä

Valitse vertailualue:

Koko maa

Elinolot

	Kainuu	Koko maa	2009	2014
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17 - 24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä (2014)	7,5	6,6		
Vaikkeasti työllistyvät (rakennetyöttömyys), % 15 - 64-vuotiaista (2014)	7,2	5,3		
Asunnottomat yksinäiset / 1 000 asukasta (2014)	0	1,3		
Ahtaasti asuvat lapsiasuntokunnat, % kaikista lapsiasuntokunnista (2014)	28,8	29,6		
Kunnan yleinen pienituloisuusaste (2014)	15	13		
Koulun fyysisissä työoloissa puutteita, % 8. ja 9.luokan oppilaista (2013)	56,1	54		

Hyvinvoinnin jakautuminen

	Kainuu	Koko maa	2009	2014
Gini-kerroin, käyteillä olevat tulot (2014)	23,1	27		

Koettu hyvinvointi ja osallisuus

	Kainuu	Koko maa	2010	2015
Ei yhtään läheistä ystävää, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2013)	9,8	8,4		
Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2013)	6,9	6,9		
Elämänlaatussa (EuroHIS-8) hyväksi tuntevien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015)	49,2	55,2		
Elämänlaatussa (EuroHIS-8) hyväksi tuntevien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet (2015)	50,7	52,4		
Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015)	6,3	8,6		
Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet (2015)	12,2	8,6		
Asuinalueensa turvallisuuteen tyytyväisten osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015)	92,2	91		
Äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa, % (2012)	54,5	58,2		
Aktiivisesti järjestötoimintaan tms. osallistuvien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015)	25,7	27,6		

Eiintavat

	Kainuu	Koko maa	2010	2015
Tupakoi päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2013)	17,4	13,1		
Päivittäin tupakoivien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015)	19,3	16,6		
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2013)	13,6	12		
Alkoholia liikaa käyttävien osuus (AUDIT-C) (%), 20 - 64-vuotiaat (2015)	36,9	33,2		
Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2013)	16,9	16,4		
Lihavien osuus (kehon painoindeksi BMI ≥ 30 kg/m ²) (%), 20 - 64-vuotiaat (2015)	25,8	18,4		
Harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1 h viikossa, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2013)	36,3	31,9		
Vapaa-ajan liikuntaa harrastamattomien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015)	18,7	18,6		
Niukasti sekä tuoreita että kypsennettyjä kasviksia käyttävien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015)	30,9	21,7		

Terveydentila

THL:n sairastavuusindeksi, ikävakioitu (2011)	117	100	=
Menetetyt elinvuodet (PYLL) ikävälillä 0 - 80 vuotta / 100 000 asukasta (2013)	8272	6754	
Itsemurhien vuoksi menetetyt elinvuodet (PYLL) ikävälillä 0 - 80 vuotta / 100 000 asukasta (2013)	935	513	
Terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi kokevien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015)	35,2	31,5	
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2013)	20,4	15,9	
Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneiden osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015)	11,3	13,3	
Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut potilaat / 10 000 asukasta (2014)	169,8	151,9	
Sepelvaltimotautitapahtumat ikävälillä 35 - 79 vuotta / 100 000 vastaavanikäistä (2012)	636	426	
Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, % 8. ja 9. luokan oppilaista (2013)	12,5	11,3	
Toiminta- ja työkyky	Kainuu	Koko maa	2010 2015
100 metrin matkan juoksemisessa suuria vaikeuksia, osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015)	12,4	8,7	
500 metrin matkan kävelemisessä suuria vaikeuksia kokevien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet (2015)	15,9	15,2	
Arkiaskareissa suuria vaikeuksia kokevien osuus (%), 75 vuotta täyttäneet (2013, 2015)	31,4	25	
Apua riittämättömästi saavien osuus väestöstä (%), 75 vuotta täyttäneet (2013, 2015)	16,1	10,3	
Itsestä huolehtimisessa vähintään suuria vaikeuksia kokevien osuus (%), 75 vuotta täyttäneet (2013, 2015)	16,7	11,9	
Muistinsa huonoksi kokevien osuus (%), 75 vuotta täyttäneet (2013, 2015)	16,2	9,8	
Työkykynsä heikentyneeksi arvioivien osuus (%), 20 - 64-vuotiaat (2015)	24,4	22,2	
Niiden osuus, jotka uskovat, että todennäköisesti eivät jaksaisi työskennellä vanhuuseläkeikänsä saakka (%), 20 - 64-vuotiaat (2015)	35,3	26,1	

[Excel PowerPoint CSV](#)

KAINUUN SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON KUNTAYHTYMÄ

JULKAISULUETTELO

Sarja A: virallisesti hyväksytyt julkaisut

Sarja B: selvitykset ja tutkimukset

Sarja C: hallinnolliset asiakirjat

Sarja D: monistesarja

Sarja A

A:1 Viestintäsuunnitelma 2015-2016

Sarja B

B:1 Vammaispalveluhankkeen Kainuun osahankkeen loppuraportti

B:2 Tukeva 3 – juurruttamishanke Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen Pohjois-Suomessa Kainuun osahanke Loppuraportti 1.10.2012–31.10.2013

B:3 Virta – Pidämme huolta työ ja toimintakyvystämme sekä tulevaisuudestamme 2011–2013 –loppuraportti

B:4 Kainuulainen lapsi lastensuojelutarpeen selvityksessä vuosina 2013–2014 Pohjois-Suomen Lasten Kaste – Kainuun toiminnallinen osakokonaisuus

B:5 Tietoa potilaan oikeuksista ennen hoitoa, hoitotilanteesta ja hoidon päättymisen jälkeen

B:6 Sosiaalinen kuntoutus 2016 – Työryhmän raportti ja suositukset

Sarja C

C:1 Talousarvio 2013 ja taloussuunnitelma 2014–2016

C:2 Vuosikertomus 2012 Kainuun maakunta - kuntayhtymä

C:3 Talousarvio 2014 ja taloussuunnitelma 2015–2017

C:4 Vuosikertomus 2013 Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä

C:5 Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2014–2015

C:6 Talousarvio 2015 ja toiminta- ja taloussuunnitelma 2016 – 2018

C:7 Vuosikertomus 2014 Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä

C:8 Talousarvio 2016 ja taloussuunnitelma 2017-2019

C:9 Kehitysvammaisten henkilöiden asumisen ja siihen liittyvien palvelujen suunnitelma 2015-2020

C:10 Vuosikertomus 2015 Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä

Sarja D

D:1 Tieto toiminnaksi – hankkeen raportti Lapsiperheiden ja nuorten päihdepalvelujen kehittämislinjauksia – Tietoa päihteistä ja päihdepalvelujen tarpeesta Kainuussa

D:2 Osallisuutta ja sosiaalista vahvistumista Kainuussa - Virta Kainuu -osahankkeen loppuraportti

D:3 Palvelutarjotin 2013 – Päivätoimintaa ja matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja Kainuussa, Virta Kainuu –osahanke

D:4 Selvitys tehostetun palveluasumisen palvelusetelin hinnoittelusta - Aktiiviasiakashankkeen selvityksiä

D:5 Strengthening the Customer's Freedom of Choice - Aktiiviasiakashanke Alankomaissa ja Belgiassa syksyllä 2013

D:6 Aktiiviasiakashankkeen loppuraportti - Kyllä kai minä itse parhaiten tiedän, mitä palveluja tarvitsen

D:7 Hyve - johtamisen kartta Vuorovaikutuksellisella johtamisella uusiin tavoitteisiin – hanke 1.3.2012–31.10.2014 Kainuun osahanke Loppuraportti

D:8 Ikäihminen toimijana – hanke – Vanhuspalvelulain toimeenpanoa Pohjois-Suomessa 2013–2014 1.7.2013–31.10.2014 Kainuun osahanke Loppuraportti

D:9 Terveempi Pohjois-Suomi 2 1.3.2012–31.10.2014 Kainuun osahanke Loppuraportti

D:10 Selvitys kotona asumista tukevien palvelujen tuotteistamis- ja ryhmittely-tavoista

- taustainformaatioksi Hyvinvoinnin palvelutarjottimen kehittämistä varten
- D:11 Selvitys laatutakuusta ja palvelutuotekuvauksista taustainformaatioksi Hyvinvoinnin palvelutarjottimen kehittämistä varten
- D:12 Hyvinvoinnin palvelutarjotin – käyttöopas palvelusetelituottajille
- D:13 Hyvinvoinnin palvelutarjotin – käyttöopas palveluntuottajille
- D:14 Rekisteröitymisopas – näin annat perustietosi Hyvinvoinnin palvelu-tarjottimelle
- D:15 Hyvinvoinnin palvelutarjottimen käyttöopas ympärivuorokautisia hoivapalveluja tuottaville palveluntuottajille
- D:16 Ylläpitäjän ohje – rekisteröintianomuksen käsittely ja palveluntuottajan lopullinen hyväksyminen Hyvinvoinnin palvelutarjottimelle
- D:17 Ylläpitäjän opas – Hyvinvoinnin palvelutarjottimen eManagement-järjestelmään
- D:18 Hyvinvoinnin palvelutarjottimen käyttöopas asiakasohjaajille
- D:19 Hyvinvointi hakusessa – riippuvuus riskinä Päihde- ja mielenterveyspalveluketjujen, kuntoutusyhteistyön ja työmenetelmien kehittäminen Lapissa ja Kainuussa 1.3.2013–31.10.2015 Loppuraportti Kainuun hankeosio
- D:20 Pohjoinen Sote ja tuottamisen rakenteet – hanke Kainuun toiminnallinen osakokonaisuus, loppuraportti 1-10/2015
- D:21 Hoitotyön kirjaamisen kehittäminen, RAI-järjestelmän käytön laajentaminen ja hoitoisuusluokitusjärjestelmän käyttöönoton tukeminen
- D:22 Huolenkarkotuspäivä
- D:23 Miten minä kommunikoin
- inhorehellinen työkirja
- D:24 Virta II –hankkeen Sosiaalisen kuntoutuksen ryhmätoiminnan käsikirja
- D:25 Laatusuojeluun, Pohjois-Suomen Laste Kaste –hankkeen Kainuun toiminnallinen osakokonaisuus Loppuraportti 4/2014 – 3/2016
- D:26 Virran tuomaa
Esimerkkejä sosiaalisen kuntoutuksen menetelmistä ja käytännöistä
- D:27 Loppuraportti: Virtaa vielä – Virta II –hanke

Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä
PL 400, 87070 Kainuu
Puh. vaihde 08 61 561
S-posti kirjaamo@kainuu.fi

sote.kainuu.fi